MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

Postavení rodičů dítěte se sluchovým postižením v sociálním systému

Diplomová práce

Brno 2013

Vedoucí práce:
PhDr. Lenka Doležalová, Ph.D.

Vypracovala:
Bc. Lada Müllerová

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

V Brně dne 15. dubna 2013

Chtěla bych poděkovat paní PhDr. Lence Doležalové, PhD za odbornou pomoc, ochotu a lidský přístup při konzultacích nad touto diplomovou prací. Také bych chtěla poděkovat pracovnicím Speciálně pedagogického centra za konzultace a zprostředkování setkání s rodiči jejich klientů.

Obsah:

Obsah: 4

ÚVOD 6

1 Surdopedie – teoretická východiska 9

1.1 Pojem surdopedie 9

1.2 Sluchové postižení z lékařského hlediska 11

1.3 Historický vývoj postavení osoby se sluchovým postižením ve společnosti ... 14

1.4 Komunita Neslyšících 17

2 Komplexní systém péče o jedince se sluchovým postižením 20

2.1 Poradenský systém v ČR 20

2.2 Sociální systém a jeho zakotvení v legislativě 22

2.3 Organizace pro osoby se sluchovým postižením 26

2.4 Kompenzační pomůcky 29

3 Rodina dítěte se sluchovým postižením 36

3.1 Psychická, sociální a ekonomická situace rodiny dítěte se sluchovým postižením 36

3.2 Volba komunikačního systému v rodině 38

3.3 Možnosti vzdělávání dítěte se sluchovým postižením 41

3.4 Uplatnění jedince se sluchovým postižením ve společnosti 46

4 Postavení rodičů dítěte se sluchovým postižením v sociálním systému 50

4.1 Metody a cíle výzkumného šetření 50

4.2 Charakteristika zkoumaného prostředí a zkoumaného vzorku 51

4.3 Vlastní výzkumné šetření 54

4.4 Závěry výzkumného šetření 65

4.5 Doporučení pro praxi 69

ZÁVĚR 70

Shrnutí 72

Summary 73

Seznam použitých pramenů 74

Seznam obrázků 78

Seznam tabulek 78

Seznam příloh 79

Příloha č. 1: Úřady práce v Jihomoravském kraji 80

Příloha č. 2: Zpracování odpovědí dotázaných úředníků 83

ÚVOD

1. ledna 2012 vstoupil v platnost nový způsob sociální podpory pro občany s postižením. Změnila se metodika vyplácení sociálních dávek, jejich výše i kritéria pro jejich přidělení. Změny se dotkly také kompenzačních pomůcek a výše státního příspěvku na jejich pořízení. Jiná jsou také pravidla pro přidělení průkazu ZTP.

Hned od počátku své účinnosti vzbuzovala tato sociální reforma v praxi vlnu nevole. Vzhledem k celkové krizi české ekonomiky se drtivé většině osob s postižením dávky sociální podpory snížily. Změnila se místa, kam si bylo nutné pro dávky jít. Se změnou legislativy mnohdy nebyli důkladně seznámeni ani sami úředníci. To vše způsobilo chaos a nedorozumění v prvních měsících roku 2012 a celá záležitost byla masivně medializována negativním způsobem.

Všechny tyto důvody vedly k tomu, proč vznikla tato diplomová práce. Cílem této práce bylo zaměřit se na novelu sociálního systému s důrazem na osoby se sluchovým postižením. Konkrétně se práce věnuje rodinám s dětmi se sluchovým postižením a jejich problémům, na které naráží při vyřizování veškerých sociálních příspěvků pro své dítě se sluchovým postižením.

Samotné narození dítěte s postižením je pro rodinu šok. U sluchového postižení nám statistiky navíc ukazují, že většina dětí s tímto druhem smyslového postižení přichází do rodin, kde se sluchové postižení nevyskytuje. To znamená pro rodinu prvotně psychický otřes, se kterým není jednoduché se vyrovnat. Rodiče pociťují selhání ve své primární funkci, mnohdy nejsou schopni si k dítěti najít cestu. V pozdějším věku naráží na komunikační bariéry, nejsou schopni předávat svému dítěti informace o dění kolem něj, základní znalosti o světě a životě v něm, nejsou schopni mu dostatečně projevit lásku a city.

Když k tomu přidáme další problémy v oblasti ekonomické a sociální, je zřejmé, že celá rodina se ocitá v nelehké situaci, kterou není každý schopen řešit optimálně sám, mnohdy ani s odbornou pomocí. Proto se tato práce zabývá také obtížnou situací rodičů dítěte se sluchovým postižením, kterou musí řešit, aby se nejen sžili se svým dítětem a byli schopni s ním adekvátně komunikovat, ale také aby si našli ke svému dítěti správný láskyplný rodičovský přístup. Rodině je k dispozici odborný poradenský systém, jenž si klade za úkol pomoci překonat rodině prvotní nelehké kroky ve společném soužití a vede dítě na jeho vzdělávací cestě až do jeho dospělosti. Speciálně-pedagogičtí odborníci pomáhají při výběru optimálního

komunikačního systému pro každou rodinu a společně s rodiči spolupracují s lékařskými odborníky například při výběru kompenzačních pomůcek.

Sociální pracovník zase rodičům pomáhá se základní orientací v sociálním systému, který by měl rodinám s dětmi se sluchovým postižením pomoci ekonomicky tak, aby rodiče mohli svým dětem dopřát maximální péči a vzdělání bez dopadu na jejich vzájemné soužití a následné zapojení dítěte se sluchovým postižením a jeho rodiny do života majoritní společnosti.

Celá diplomová práce je členěna do čtyř kapitol, první tři jsou teoretické, čtvrtá se věnuje samotnému výzkumu. První kapitola pojednává o surdopedii, jejím základním poslání a vztahu k jiným vědám. Zabývá se nazíráním na sluchové postižení jak z lékařského hlediska, tak z pohledu samotných Neslyšících. Krátce je zde také nastíněn pohled do historie postavení a vzdělávání osob se sluchovým postižením. Druhá kapitola je věnována komplexnímu pohledu na poradenský systém pro osoby se sluchovým postižením v České republice. Popisuje ranou péči a dále činnost speciálně pedagogických center. Dotýká se také legislativního vymezení práv a nároků osob s postižením a jejich možností čerpat sociální příspěvky. Část této kapitoly je věnována organizacím, které vznikly z podnětu osob se sluchovým postižením nebo byly zřízeny pro zkvalitnění jejich života. Závěr druhé kapitoly je věnován kompenzačním pomůckám pro osoby se sluchovým postižením.

Ve třetí kapitole je kladen důraz na fenomén sluchového postižení v rodině, na psychické prožívání a ekonomické a sociální vyrovnávání se s touto skutečností. Dále jsou popisovány druhy komunikace v rodině, ve které se nachází dítě se sluchovým postižením a následně jeho možnosti vzdělávání na všech stupních vzdělávacího systému. Kapitolu završuje rozbor možností osob se sluchovým postižením při zařazování se do pracovního procesu a jejich socializace do majoritní společnosti právě s ohledem na jejich postižení.

Čtvrtá, empirická část práce popisuje průběh vlastního výzkumu. První část výzkumu proběhla ve Speciálně pedagogickém centru pro sluchově postižené, kde byly formou rozhovorů s rodiči dětí se sluchovým postižením shromážděny informace o problémech rodičů při jednání s úředníky v rámci jejich vyřizování různých sociálních dávek. Tyto informace byly následně zpracovány do otázek, které byly kladeny úředníkům na Úřadech práce v Jihomoravském kraji. Odpovědi úředníků byly poté zanalyzovány a zpracovány do dotazníku, jehož vyhodnocení

podalo odpovědi na položené výzkumné otázky. Výzkum byl prováděn z větší části kvalitativní metodou za použití pozorování, rozhovorů a studia dokumentů. Pouze v analytické části bylo přikročeno ke kvantitativní metodě, a to konkrétně při vyhodnocování odpovědí úředníků, které byly zpracovány do dotazníku.

1 Surdopedie – teoretická východiska

1.1 Pojem surdopedie

Surdopedie je speciálně pedagogická věda, zabývající se výchovou a vzděláváním osob se sluchovým postižením. Její odborný název vychází původně z řečtiny, stejně jako názvy všech ostatních humanitních věd. V doslovném překladu je surdopedie věda, zabývající se hluchotou (z řeckého surdus = hluchý a paideia = věda). Jako samostatný vědní obor existuje surdopedie od roku 1983, kdy se vydělila z logopedie, jejíž byla do té doby součástí. S logopedií je surdopedie velmi úzce svázána i nadále, nicméně výchovná a vzdělávací specifika osob se sluchovým postižením si vydobyla svou vlastní cestu právě v rámci surdopedických výzkumů (Horáková, R. 2011).

Stejně jako ostatní speciálně pedagogické vědy se i surdopedie zaměřuje na „*překonávání a zmírňování následků postižení – na reedukaci, kompenzaci a rehabilitaci*“ (Pipeková J., Vítková M. 2010). Konkrétně v rámci výchovy a vzdělávání osob se sluchovým postižením je při reedukaci věnována pozornost vyvození hlasu a nácviku orální komunikace. Kompenzaci poskytujeme u těch druhů a typů sluchového postižení, u kterých je možné využití speciálních kompenzačních pomůcek pro zesílení zvukových podnětů na takové úrovni, aby byla zlepšena funkce slyšení u konkrétní osoby se sluchovým postižením. V rámci surdopedické rehabilitace se odborníci snaží maximálně odstranit nebo zmírnit následky sluchového postižení a pomoci socializovat osobu se sluchovým postižením do většinové společnosti.

Surdopedii lze charakterizovat jako vědu, která výchovu a vzdělávání osob se sluchovým postižením pojímá nejen v klasickém školním pojetí, nýbrž zahrnuje všechny oblasti života osob se sluchovým postižením ve všech jejích životních stadiích. Tento široký záběr dobře vystihuje definice Z. Šándorové, která surdopedii popisuje jako vědu, zabývající se „*socializací, komplexním rozvojem, výchovou, vzděláváním a pracovním a společenským zařazením handicapovaných osob s narušením, poruchou nebo absencí slyšení a následkem toho s obtížemi v komunikačním procesu*“ (Šándorová, Z. 2003, s. 8).

Surdopedie a speciálně pedagogické vědy

Surdopedie neexistuje jako věda izolovaně. Je multidisciplinární, neboť spolupracuje s řadou jiných vědních oborů. Zcela logicky má surdopedie nejblíže k ostatním speciálně pedagogickým vědám. Už jen z toho důvodu, že se sluchové postižení může u individuálních jedinců objevit v kombinaci s jiným postižením. Proto surdopedie velmi úzce spolupracuje nejen s logopedií, jak již bylo zmíněno výše, ale také se somatopedií, oftalmopedií, etopedií a psychopedií. Kombinace s jiným druhem postižení může vážným způsobem ztížit výchovný a především vzdělávací proces jedinců se sluchovým postižením.

Pokud se ke sluchovému postižení přidruží tělesné postižení, dochází k problematickému zvládání veškerých druhů komunikace. Záleží samozřejmě na typu a závažnosti obou postižení. Při kombinaci s tělesným postižením bývá především postižena hrubá i jemná motorika, která je důležitá pro zvládnutí znakového jazyka. Pokud vezmeme v úvahu těžkou nedoslýchavost v kombinaci s hemiparézou či kvadruparézou, může být takto postiženému jedinci znemožněno naučit se znakový jazyk, tudíž je nezbytné zvolit alternativní způsob komunikace, který většinou svému nositeli umožní pouze dílčí komunikaci.

V případě kombinace s mentálním postižením závisí úspěšnost vzdělávání především na hloubce mentálního postižení. Slyšící osoba se středně těžkým mentálním postižením je schopna zvládnout orální komunikaci na úrovni druhé signální soustavy. Ovšem bez dostatečných sluchových podnětů to není možné. Jak uvádí M. Vágnerová (2012), i bez sluchového postižení mívají jedinci s mentální retardací nízkou úroveň verbálních schopností. Proto i při této kombinaci vad se většinou přistupuje k alternativním komunikačním systémům, u hluboké mentální retardace se jedná pouze o bazální stimulaci.

Jednou z nejzávažnějších kombinovaných vad je **hluchoslepota**. Jedná se vlastně o postižení dvou smyslů, nejdůležitějších pro příjem informací o sobě, okolí, lidech a jevech kolem nás. Pro člověka se sluchovým postižením se stává zrak kompenzačním smyslem. V případě, že této kompenzace nelze plnohodnotně využít, dostává se jedinec do problémů nejen při nabývání komunikačních dovedností, nýbrž ve všech životních situacích. Jednoznačně tuto situaci definuje britská definice hluchoslepoty: „*Člověk je považován za hluchoslepého, způsobuje-li mu kombinace jeho zrakové a sluchové vady potíže při komunikaci, v přístupu k informacím a při orientaci v prostoru*“ (www.lorm.cz [online]).

Surdopedie ve vztahu k ostatním vědám

Jakékoliv postižení ovlivňuje psychiku nejen nositele postižení, nýbrž i jeho blízké. To se týká také sluchového postižení. Proto je surdopedie úzce spjata s psychologií. Díky zkoumání širších souvislostí mezi sluchovým postižením a jeho vnímáním veřejností se zabývají další vědy jako například sociologie, filosofie, ve vztahu k jazykům pak fonetika, sémantika, sociolingvistika a lingvistika jako taková. Surdopedie jako speciálně pedagogická věda samozřejmě souvisí také s pedagogikou, didaktikou a dalšími vědami, zabývajícími se přímo výchovou a vzděláváním.

Vzhledem k tomu, že sluchové postižení je primárně vnímáno jako nemoc či zdravotní problém, je zcela logické, že má surdopedie úzký vztah také k lékařským vědám. Konkrétně k otorinolaryngologii, foniatrii, pediatrii, audiologii, chirurgii, neurologii a dalším dle individuální potřeby jedince se sluchovým postižením.

V posledních desetiletích došlo k velkému rozvoji technických věd, což významně zasáhlo i do kvality a dostupnosti kompenzačních pomůcek. Zejména digitalizace zvuku a výpočetní technika umožnila vyvinout velmi kvalitní přístroje, které mnohdy zcela nahradí chybějící sluch. Z toho důvodu surdopedie v široké míře spolupracuje i s technickými obory. M. Pulda (1992) například zmiňuje návaznosti také na akustiku a elektroniku.

1.2 Sluchové postižení z lékařského hlediska

Na sluchové postižení můžeme nahlížet ze dvou hledisek. Primárně se nám vybaví lékařské hledisko, neboť jakýkoliv deficit ve slyšení je považován za vadu či nemoc, kterou je nezbytné vyšetřit a diagnostikovat. Až sekundárně nás napadne, že jedinec se sluchovým postižením je hlavně člověkem, který je součástí nějakého sociálního prostředí a toto prostředí vnímá určitým způsobem a naopak je zase určitým způsobem vnímán svým okolím. Nyní se na obě hlediska zaměříme podrobněji.

Lékařské pojetí sluchového postižení

Při diagnostikování sluchového postižení se odborníci soustředí na tři roviny, které následně ovlivňují jak lékařskou, tak speciálně-pedagogickou péči, respektive reedukaci sluchu, pokud je to vůbec možné. Sluchová postižení dělíme dle místa

vzniku sluchové vady, dále dle doby vzniku sluchového postižení a v neposlední řadě podle velikosti ztráty sluchu.

Podle místa vzniku dělíme sluchové vady dle I. Šlapáka (1994) na převodní, percepční a smíšené:

- **Vada převodní neboli conductiva** je podmíněna váznutím přenosu akustické a mechanické energie ve středním a vnějším uchu. To znamená, že sluchové buňky ve vnitřním uchu jsou zcela v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem. Proniknutí zvuku do vnitřního ucha je zabráněno nějakou překážkou právě ve vnějším nebo středním uchu. Jedinec s převodní vadou většinou slyší málo, ale řeč pro něj zůstává srozumitelná. „*Tento typ sluchového postižení je nejběžnější a lze je velmi úspěšně vyrovnat technickými pomůckami (sluchadly)*“ (Strnadová, V. 2002, s. 9).
- **Vada percepční neboli perceptiva,** někdy také nazývaná **senzorineurální** je naopak způsobena problémem ve vnitřním uchu. Jak uvádí I. Šlapák (1994), tento typ nedoslýchavosti je důsledkem porušení funkce vnitřního ucha, sluchového nervu nebo mozkové kůry. Nositel této sluchové vady má často problémy s porozuměním řeči. Slyší, ale nerozumí. Na rozdíl od převodních vad jsou perceptivy většinou neléčitelné. I tyto vady je možné kompenzovat sluchadly, i když pouze do určité míry.
- **Vada smíšená neboli mixtra** je kombinací obou výše uvedených vad.

Všechny výše uvedené poruchy sluchu patří do skupiny poruch periferních. Ještě existují poruchy centrální, k nimž patří „*komplikované defekty způsobené různými procesy, které postihují podkorový a korový systém sluchových drah. Jejich určení je vzhledem k složitému systému centrálního nervového systému i sluchových drah a center jako takových mnohdy velmi obtížné a vyžaduje opakovaných časově náročných vyšetření*“ (Šlapák, I. 1994). Tyto poruchy jsou velmi různorodé a mohou být způsobeny jak organickou, tak funkční změnou.

Z lékařského hlediska je velmi důležitý poznatek, kdy ke vzniku sluchového postižení došlo. A. Bulová například rozlišuje dělení sluchových vad podle doby jejich vzniku na vrozené a získané (Bulová, A. in Pipeková, J. 1998).

Vrozenými vadami má na mysli různé typy dědičností. Ty mohou být spojené s mutací genu proconnexin 26, nebo se může jednat o syndromická poškození sluchu vázaná na chromozom X. K poškození sluchu plodu může dojít také v prvním trimestru těhotenství, pokud matka prodělá například zarděnky nebo jinou, pro vývoj

sluchového ústrojí nebezpečnou nemoc, je vystavena rentgenovému záření, mnohdy sehraje důležitou roli i různý Rh faktor u matky a plodu.

Získané poruchy sluchu se objevují v perinatálním a postnatálním věku jedince. V perinatálním věku jsou zapříčiněny většinou protrahovaným porodem, při němž může dojít ke krvácení do mozku nebo vnitřního ucha. V postnatálním věku jsou příčinou úrazy, infekční choroby nebo užívání ototoxických léků.

V obou případech se objevují také sluchové poruchy se zcela neznámou etiologií.

Jakmile lékaři zjistí, o jaký typ sluchového postižení se jedná a co k němu vedlo, začínají zjišťovat, o jak velkou ztrátu sluchu se jedná. Ztráta sluchu se měří v decibelech a dělí se na lehké, střední a těžké postižení. Například A. Hahn (2007) ve své publikaci uvádí hodnocení závažnosti sluchové vady podle americké Akademie pro oftalmologii a otolaryngologii (AAOO) z roku 1965 následovně:

Sluchový práh podle ANSI	***Třída***	***Stupeň postižení HTL dB ISO***	***Průměrná HTL na 500, 1000 a 2000 Hz podle lepšího ucha***		***Schopnost rozumět řeči***
			více než	***ne více než***	
	A	není významný		25 dB (ANSI) ISO	není výrazná potíž s rozuměním tiché řeči
25	B	lehký handicap	25 dB	40 dB	potíže pouze s tichou řečí
40	C	mírný handicap	40 dB	55 dB	časté potíže s konverzační řečí
55	D	výrazný handicap	55 dB	70 dB	časté potíže s hlasitou řečí
70	E	těžký handicap	70 dB	90 dB	rozumí pouze zesílenou řeč
80	F	velmi těžký handicap	90 dB		obvykle neslyší ani zesílenou řeč

Tabulka 1: Hodnocení tíže sluchové vady podle AAOO

HTL – hearing threshold level (sluchový práh), ISO – International Standard Organization, ANSI – Mezinárodní akustické normy (Hahn, A. 2007, s. 49)

V tabulce č. 1 je dobře popsán i dopad sluchové ztráty na rozumění lidské řeči. Zřejmě nejrozšířenější dělení sluchových vad je uvedeno v tabulce velikosti sluchové ztráty mezinárodní lékařské organizace WHO z roku 1991 (viz Horáková, R. 2012).

Lékaři mají k dispozici řadu vyšetřovacích metod, pomocí nichž jsou schopni diagnostikovat jak typ, tak stupeň postižení u každého jedince. Pro zjištění konkrétní ztráty v decibelech na každém uchu se většinou používá audiometrické vyšetření.

Jeho výstupem je audiogram. "*I když pro sluch je frekvenční rozsah od 20 Hz do 20000 Hz, pro oblast řeči má význam rozsah od 100 Hz do 8000 Hz, vyšetřují se jen tyto frekvence. Pro vzdušné vedení jsou to frekvence 125 – 8000 Hz, pro kostní vedení 500 – 4000 Hz*" (Hofmanová, M. s. 14).

Na základě výsledků odborných vyšetření jsou pak pacientovy nabízeny nejvhodnější kompenzační pomůcky nebo implantace. Neboť medicínský pohled na jedince se sluchovým postižením je pohledem odborníka na nemocného, kterého musíme jeho postižení zbavit, zmírnit jeho následky, nebo toto neléčitelné postižení maximálně kompenzovat.

1.3 Historický vývoj postavení osoby se sluchovým postižením ve společnosti

Jaký byl vlastně status člověka se sluchovým postižením v minulosti? Jaké měl postavení ve společnosti, jaká měl práva, pokud vůbec nějaká měl? Jedny z prvních informací o postavení osob s postižením se nám dochovaly z Antiky, a to konkrétně ze Sparty, která je známá uznáváním kultu zdraví a síly. Traduje se, že všichni novorozenci byli posuzováni spartskou komisí a pokud nesplňovali přísná kritéria, to znamená, pokud vykazovali známky postižení, byli usmrcováni. Tímto způsobem mohla Sparta eliminovat pouze tělesné nedostatky, se sluchově postiženými dětmi se vypořádávali později. O dětech se sluchovým postižením pojednával ve své přednášce J. Chalupa, který uvedl, že „v*e starověkém Řecku byly neslyšící děti v šesti letech odňaty od rodičů a usmrceny na pohoří Tajgetos*" (Chalupa, J. 2012 [online]).

Z období Římské říše se nám již dochovaly i právní normy, ve kterých se lze dočíst, jaká práva byla dána tehdejším osobám s postižením. Základní právní úpravou tehdejší doby byl tzv. Zákon 12 desek. Ze zachovaných písemností je zřejmé, že osoby se sluchovým postižením nebyly zbaveny své právní způsobilosti. Římské právo bylo přísné vůči osobám s mentálním postižením a osobám takzvaně nemravným. "*Tak tělesné vady byly jen překážkou faktickou: tak hluchý se nemohl účastnit jako svědek pořízení ústního testamentu, nemohl také uzavírat verbální (ústní) smlouvy*" (Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. 1998, s. 77).

Jiná situace panovala v oblasti vzdělávání. Ve starověku byly děti se sluchovým postižením považovány za nevzdělavatelné. Na tomto názoru měl velký podíl filozof Aristotelés, který považoval sluch za nejdůležitější smysl pro vývoj inteligence. Propagoval názor, že kdo neslyší, nemluví, a tudíž nezískává informace

potřebné k myšlení. Svými názory ovlivnil vývoj vzdělávání osob se sluchovým postižením na několik století (Hrubý, J. 2012 [online]). Z toho důvodu se ve starověku dostalo dílčího vzdělání pouze těm jedincům se sluchovým postižením, kteří pocházeli z bohatých rodin.

S nástupem křesťanství ve středověku se situace ve vzdělávání osob se sluchovým postižením zlepšila. Přispěly k tomu také lékařské výzkumy smyslových orgánů, které dokázaly, že neslyšící osoby nemají nefunkční mluvidla, tudíž nejsou hluchoněmí. Jsou schopni se naučit řeč, ale v orální podobě je jim to znemožněno. Byl prolomen mýtus o nevzdělavatelnosti osob se sluchovým postižením (Mázerová, R. 2012 [online]). Vzdělání probíhalo většinou v klášterech, a mnohdy byly pro komunikaci používány různé posunky. Za průkopníka ve vzdělávání osob se sluchovým postižením je pokládán **Pedro Ponce de Leon**, benediktínský mnich. Žil v 16. století a založil školu pro neslyšící, kterými byli děti ze šlechtických rodin (Pánek, P. 2012 [online]).

O sociálním postavení osob se sluchovým postižením v tomto období nemáme mnoho informací. Je zřejmé, že bude podobné jako v oblasti vzdělávání. Osoby se sluchovým postižením z bohatších kruhů byly hmotně zabezpečené, tudíž vedly do určité míry plnohodnotný život vzhledem ke svému postižení. Chudým osobám s jakýmkoliv druhem postižení se dostávalo většinou pouze dílčí podpory v podobě jídla a ošacení v klášterech nebo různých útulcích, které v té době existovaly.

Situace osob se sluchovým postižením (týká se i jiných druhů postižení) se změnila k lepšímu s příchodem renesance. Hlavní myšlenky renesance jsou postaveny na humanismu a zdůrazňování individuality každé osobnosti. "*Právě v období renesance se objevuje zájem o řešení problematiky postižených včetně požadavku na jejich vzdělávání*" (Halada, A. 2012 [online]).

V této době začaly vznikat po celé Evropě první **ústavy pro hluchoněmé**. Průkopníkem byla tentokrát Francie, neboť první ústav vznikl v Paříži roku 1780. Jeho zakladatel **abbé de l´Epeé** byl propagátorem vzdělávání osob se sluchovým postižením pomocí posunků. M. Pulda jeho vyučovací metodu nazývá francouzská či manuální. Využíval přirozených posunků, kterými se neslyšící domlouvali mezi sebou, a doplnil je o jakési metodické značky, které měly sloužit jako pomůcka při vyjádření změny gramatických tvarů (Pulda, M. 1992).

Francie byla následována dalšími evropskými zeměmi a ústavy pro vzdělávání osob se sluchovým postižením se začaly objevovat v Německu, Rakousku, Itálii

a v roce 1786 vznikl první ústav také v Praze. Tato situace svědčí o tom, že osobám s postižením začala být věnována větší pozornost. Přesto v této době ještě neměli lidé s postižením zcela rovné postavení s intaktním obyvatelstvem před zákonem, neboť podobně jako ve starém Římě "*nepříčetné osoby měly omezenu způsobilost k některým právním úkonům a nebyly trestně odpovědné*" (Vojáček, L., Schelle, K. 2008 s. 62), osoby se sluchovým postižením byly tehdy také omezeny na své právní způsobilosti, trestně odpovědné však již byly.

18. století bylo převratné nejen v oblasti vzdělávání osob se sluchovým postižením, přineslo velký skok právě v oblasti lidských práv. V roce 1789 byla opět ve Francii vydána Deklarace práv člověka a občana. Tato důležitá listina je předchůdkyní dnešní Listiny základních práv a svobod, která je součástí současného ústavního pořádku České republiky. "*Poprvé v ní byly prohlášeny zásady, které v současné době pokládáme za nesporné. Deklarace obsahuje práva člověka, která označuje jako přirozená, nezcizitelná a posvátná, lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech*" (David, R. 2012 [online]). Pro osoby se sluchovým postižením to v té době neznamenalo ještě žádný převratný zlom v jejich sociálním postavení, přesto se již jejich situace zlepšovala alespoň v oblasti výchovy a vzdělávání.

Co se týče oblasti vzdělávání, velký obrat přinesl **Milánský sněm** v roce 1880, kdy vygradoval spor mezi zastánci orální a posunkové výchovy osob se sluchovým postižením. Právě Milánský sněm byl půdou pro vyvrcholení tohoto sporu německé orální strany s francouzskou větví, která zastávala názor výchovy s posunky. Odborníci hlasovali a s velkou převahou zvítězil názor orální výchovy sluchově postižených. Výsledek Milánského sněmu ovlivnil způsob vzdělávání osob se sluchovým postižením na dalších asi 150 let.

To je také důvod, proč byly ještě v minulém století v České republice děti se sluchovým postižením vzdělávány většinou orální metodou, a český znakový jazyk nebyl uznáván jako plnohodnotný jazykový systém. Ve vzdělávání byly často průkopníkem Spojené státy Americké. V USA se začal prosazovat americký znakový jazyk (ASL neboli American Sign Language) jako plnohodnotný komunikační system již v 60. letech minulého století. U nás se tak dělo až v 90. letech.

Stejný vývoj můžeme sledovat, pokud se zaměříme na oblast lidských práv. Ještě v poválečných letech neměly osoby s postižením zaručeno právo na vzdělávání. Plnohodnotného vzdělávání se začalo všem osobám se speciálními vzdělávacími potřebami dostávat až koncem minulého století. Po Sametové revoluci v roce 1989 se

Česká republika začala otevírat světu a díky tomu k nám postupně pronikaly výsledky zahraničních výzkumů v oblasti výchovy a vzdělávání osob s postižením. Také mezinárodní tlaky na zdůraznění lidských práv pro všechny bez rozdílu pomohly osobám s postižením ke kvalitnějšímu vzdělání.

V současné době mají osoby se speciálními vzdělávacími potřebami zákonem upravená práva na vzdělávání takovými metodami, aby bylo pro ně maximálně přínosné. Pro osoby se sluchovým postižením to znamená zákonem stanovené právo na výuku v jejich mateřském jazyce, kterým je v případě České republiky český znakový jazyk.

1.4 Komunita Neslyšících

Pojem neslyšící či Neslyšící je v odborné surdopedické terminologii poměrně mladý. Intaktní veřejnost ještě dnes neslyšící často považuje za hluchoněmé a vnímá jedince se sluchovým postižením většinou za osoby nemocné. Pojem neslyšící je vlastně lékařská diagnóza, kterou jsme si popsali výše. Naopak Neslyšící s velkým N je pojem v českém prostředí relativně mladý a právě tento pojem označuje Neslyšící jako svébytnou kulturní menšinu.

O kultuře Neslyšících se začalo mluvit v 60. letech 20. století v USA. Pojem Neslyšící zahrnuje všechny prelingválně neslyšící osoby, které jako svůj mateřský jazyk používají znakový jazyk. Za "otce" pojmu Neslyšící je považován **William Stokoe** (1908 – 2000). Tento americký pedagog začal na Gallaudetově univerzitě s výzkumem amerického znakového jazyka. Na základě jeho výzkumů se nejen v USA, ale na celém světě začalo pohlížet na znakové jazyky jako na plnohodnotné jazykové systémy a na jejich uživatele jako na kulturní menšinu (Berke, J. 2012 [online]).

V České republice se začala komunita Neslyšících vymezovat až na konci minulého století. Bylo to také zásluhou výzkumu českého znakového jazyka prof. A. Macurové z Karlovy univerzity. **Prelingválně Neslyšící**, dorozumívající se výhradně českým znakovým jazykem si začali uvědomovat svoji odlišnou identitu z kulturního hlediska a z hlediska náhledu na život. Jak uvádí A. Houdková, Neslyšící se kromě používání znakového jazyka vyznačují odlišným chování a vizuálním vnímáním světa. Nepovažují svou hluchotu za nevýhodu nebo dokonce handicap, ale za jiný způsob prožívání a vnímání světa (Houdková, A. 2012 [online]).

Přestože vědecké výzkumy v oblasti znakového jazyka a surdopedie v posledních dvaceti letech velmi pokročily, stále je majoritní společnost o této problematice a světě Neslyšících a lidí se sluchovým postižením málo informovaná, a ve styku s lidmi se sluchovým postižením rozpačitá a bezradná.

Proč vlastně vůbec hovoříme o **komunitě Neslyšících**? Pokud vyjdeme z Maslowovy pyramidy lidských potřeb, je zcela zřejmé, co prelingválně neslyšící osoby vede ke sdružování a zakládání své vlastní komunity. Každému neslyšícímu dítěti se dostane v rodině, do které se narodí, naplnění dvou spodních částí pyramid. Rodiče ho sytí a poskytují mu doma v náručí pocit jistoty a bezpečí, pocit, že někam patří. Částečně mu jsou schopni zajistit i třetí vrstvu, kterou je pocit sounáležitosti a láska. Rodičovská láska ale stačí každému z nás pouze do určité míry. Potřebujeme mít citový vztah také s vrstevníky a posléze s opačným pohlavím.

Neslyšící nemůže mít pocit sounáležitosti se společností, které nerozumí, jejíž uznání neslyší. Nemůže se cítit jako právoplatný člen majoritní společnosti, neboť s ní nesdílí pocity, emoce. Díky své sluchové vadě je jakoby vyčleněn na okraj, kde je mu dovoleno pouze pasivně přihlížet. „*Vrozená sluchová vada ovlivní psychiku některých jedinců. Cítí se osudem podvedeni, nemohou se svým handicapem smířit a někdy jejich neurotické chování přechází až v agresivitu vůči okolí*“ (Hahn, A. 2007, s. 53). Z tohoto důvodu hledají ocenění a vlastní seberealizaci někde jinde, protože ji k plnohodnotnému životu bytostně potřebují.

Komunita Neslyšících je vlastně menšinou se všemi jejími atributy. Neslyšící spojuje společná lékařská diagnóza hluchota, společný komunikační systém, kterým je znakový jazyk a sňatečnost. Jsou svým způsobem utlačováni intaktním obyvatelstvem ve smyslu určité ignorace a nepochopení, neboť sluchové postižení je neviditelné, tudíž jsou pro laika hůře pochopitelné jeho důsledky.

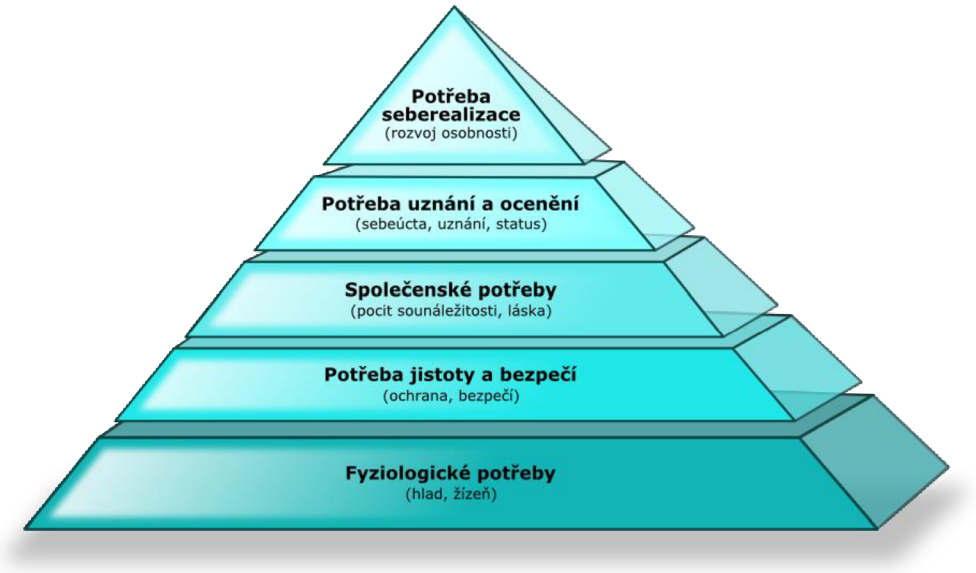

Obrázek 1: Maslowova pyramida [(online)]

Neslyšící nalézá v komunitě Neslyšících právě potřebu uznání a ocenění a může se v kolektivu dalších Neslyšících seberealizovat a tím si plnohodnotně naplnit svůj život. Neslyšící se považují za zcela plnohodnotné osoby, které mohou obohatit světovou kulturu, politiku, vědu a další oblasti lidského konání. Jen prostě nic neslyší a jinak se dorozumívají.

Shrnutí:

Surdopedie jako jedna ze speciálně pedagogických věd se zabývá výchovou a vzděláváním osob se sluchovým postižením. Aby bylo možné optimální využití pedagogických metod ke vzdělávání sluchově postižených, je důležité pochopit význam sluchu pro člověka, a co tato ztráta znamená pro jednotlivce nejen v rámci vzdělávacího procesu. Proto se v rámci surdopedie zabýváme také typy sluchového postižení a etiologií. Pro pochopení osobnosti sluchově postiženého je nezbytné seznámit se s vývojem postavení osob se sluchovým postižením, a to jak při vzdělávání, tak při socializaci. Osoby se sluchovým postižením mají také svou historii, která dosáhla určitého vrcholu v minulém století, kdy se poprvé objevuje pojem komunita Neslyšících. Na osoby se sluchovým postižením se začíná nahlížet jako na kulturní menšinu, mající své zvyky, práva a hlavně vlastní komunikační prostředek, kterým je znakový jazyk.

2 Komplexní systém péče o jedince se sluchovým postižením

2.1 Poradenský systém v ČR

Narození dítěte je pro rodinu vždy velkou změnou. Rodiče se musí naučit své nové sociální role otce a matky. Dochází k zásadní změně v jejich životním stylu, který nyní musí z velké části přizpůsobit novému členu rodiny. O to větší změna pro rodiče nastává, pokud se jim narodí dítě se sluchovým postižením. Na rozdíl od jiných druhů postižení bývá sluchové postižení zpočátku neznatelné, pokud dítě neabsolvuje hned po narození screeningové vyšetření sluchu v porodnici. Nicméně v okamžiku, kdy je rodičům sdělena diagnóza, že jejich dítě má sluchové postižení, potřebují nutně pomoc odborníků. „*Každý z nás se s danou situací vyrovnává jinak – závisí to na faktorech, které na nás působí, na síle jejich vlivu, na okolnostech, které danou situaci doprovázejí, ale také na osobnosti člověka, na jeho schopnosti vyrovnat se se zátěží, na jeho zkušenostech, výchově, na prioritách, které uznává*“ (Tošnerová, T. 2006, s. 78).

Odbornou pomoc rodinám s dětmi nejen se sluchovým postižením poskytuje v České republice **poradenský systém**. V českém prostředí je poradenský systém pro osoby se sluchovým postižením rozdělen do dvou etap. První etapou je **raná péče**, která spadá do sociální sféry, druhou etapou je speciálně-pedagogická péče. Ta provází jedince se sluchovým postižením až do doby ukončení jeho přípravy na povolání a je legislativně zařazena pod působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Nyní si obě etapy popíšeme podrobněji.

Středisko rané péče Tamtam

Jakmile je dítěti diagnostikováno sluchové postižení, měli by být rodiče nasměrováni pro odbornou pomoc do střediska rané péče. Konkrétně pro děti se sluchovým postižením funguje v České republice středisko rané péče Tamtam. Svou činnost zahájilo v roce 2001 v Praze a v roce 2005 byla otevřena pobočka v Olomouci. Praha zastřešuje Čechy, Olomouc přijímá klienty z Moravy. Středisko rané péče Tamtam pracuje s rodinami s dětmi se sluchovým postižením do 4 let věku, v případě kombinovaného či duálního postižení pak do 7 let věku dítěte. „*Služby rané péče jsou zajišťovány profesionálními poradci, převážně speciálními pedagogy, psychology a sociálními pracovníky. Všichni poradci procházejí rekvalifikačním*

kurzem poradce rané péče, akreditovaným MPSV. Služby jsou poskytovány standardně každý pracovní den od 7.00 do 19.00 hodin“ (Středisko rané péče Tamtam, 2012 [online]). Činnost střediska rané péče Tamtam spadá pod zákon č. **108/2006 Sb., o sociálních službách**, v §34 najdeme v seznamu zařízení sociálních služeb ranou péči pod písmenem r).

Středisko rané péče Tamtam bylo zřízeno občanským sdružením Federace rodičů a přátel sluchově postižených. Jeho hlavním cílem je pomoc rodině s dítětem se sluchovým postižením v oblasti psychické, ekonomické a sociální. Služby jsou prováděny ambulantně a v terénu, to znamená, že pracovníci střediska rané péče dojíždějí za klienty domů, neboť domácí prostředí bývá pro práci s dítětem nejméně stresující a přináší nejlepší výsledky. Tyto návštěvy se konají většinou jednou měsíčně po dobu několika hodin. V případě potřeby mohou rodiče navštívit středisko rané péče, nebo využít telefonickou konzultaci.

Dítě se sluchovým postižením je od diagnostikování sluchového postižení v péči odborných lékařů. Ti ale pouze řeší samotné postižení sluchu. Pro rodiče je v této jejich životní etapě mnohem důležitější právě odborná pomoc pracovníků střediska rané péče. Proto si středisko rané péče Tamtam stanovilo v rámci pomoci sociálně integrovat rodinu dítěte se sluchovým postižením tyto hlavní cíle:

- „***snížit negativní vliv postižení nebo ohrožení na rodinu dítěte a na jeho vývoj,***
- ***zvýšit vývojovou úroveň dítěte v oblastech, které jsou postiženy nebo ohroženy,***
- ***posílit kompetence rodiny a snížit její závislost na sociálních systémech,***
- ***vytvořit pro dítě, rodinu i společnosti podmínky sociální integrace***“

(Středisko rané péče Tamtam, 2012 [online]).

Speciálně pedagogické centrum

Na služby rané péče navazují služby speciálně pedagogického centra, někdy také služby rané péče nahrazují či doplňují. „*Speciálně pedagogická centra (SPC) se zaměřují na pomoc integrovaným dětem na běžných školách, nabízí metodickou pomoc učitelům těchto dětí. Centra poskytují služby v oblasti psychologické, speciálně pedagogické a sociální*“ (Centra podpory integrace, 2012 [online]).

Na rozdíl od středisek rané péče je hlavním cílem speciálně pedagogických center pomoci dětem s postižením na jejich výchovně vzdělávací cestě. Speciálně

pedagogická centra jsou specializována pouze na určitý druh postižení a z toho důvodu bývají zřizována při základních školách pro děti se stejným typem postižení. V našem případě nalezneme převážnou část speciálně pedagogických center při základních školách pro žáky se sluchovým postižením.

Ve speciálně pedagogickém centru pro děti se sluchovým postižením pracují psycholog, sociální pracovník a jako speciální pedagogové logoped a surdoped. V případě potřeby spolupracují s dalšími odborníky, jako např. s pediatrem, audiologem, otorinolaryngologem, neurologem apod. Působnost speciálně pedagogických center spadá pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jejich činnost je upravena vlastními legislativními předpisy.

Odborníci ve speciálně pedagogickém centru jsou k dispozici rodině s dítětem se sluchovým postižením, ale také školám, ve kterých jsou někteří žáci se sluchovým postižením integrováni, a zejména učitelům těchto integrovaných žáků. Pomáhají při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu, s výběrem správných didaktických metod a pomůcek nebo se zapůjčením odborné literatury (Standardní činnosti center, 2012 [online]).

Pro rodiče je spolupráce se speciálně pedagogickým centrem důležitá zejména v oblasti výběru správného komunikačního systému pro vzdělávání jejich dítěte se sluchovým postižením a také při výběru optimálního vzdělávacího proudu. Pomáhá ale celé rodině také psychicky, neboť zjišťují, že nejsou se svým problémem sami.

2.2 Sociální systém a jeho zakotvení v legislativě

Jak jsme si již popsali v předešlé kapitole, je celý poradenský systém v České republice dvoustupňový. První stupeň, zabývající se ranou péčí, spadá do sociální oblasti, druhý stupeň se řadí do výchovně vzdělávací oblasti, neboť jeho klienty jsou děti od 3 let do ukončení přípravy na povolání. Nyní se na oba stupně podíváme z hlediska jejich právního zakotvení.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Pokud se do rodiny narodí dítě se sluchovým postižením, rodina se podle litery zákona dostává do nepříznivé sociální situace a má právo na určité sociální služby, které jsou zakotveny v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dle znění zákona „*každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství*

(§37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení" (§2 odst. 1) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]). Hned další odstavec stejného paragrafu nám blíže specifikuje, že veškeré poskytované služby musí být vykonávány v souladu se základními lidskými právy a hlavně dle individuálních potřeb jedince s postižením. V současnosti i zákon reflektuje trendy pojetí osob se zdravotním postižením jako plnohodnotných individualit. Poukazuje na to i O. Matoušek a kol. (Matoušek, O., Koláčková, J., Kodymová, P. 2005), který uvádí, že hendikepované nemůžeme považovat za pasivní oběti a soucítit s nimi, jsou to osoby, které na rozdíl od zdravých lidí pouze potřebují naši pomoc, a tu pomoc bychom jim měli poskytovat s veškerým respektem k jejich konkrétnímu zdravotnímu postižení.

Výkon sociálních služeb spadá do státní správy, tudíž jsou poskytovány krajskými a obecními úřady. V §6 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je pak uvedeno, že „p*oskytovateli sociálních služeb jsou při splnění podmínek stanovených tímto zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízení organizační složky státu"* (§6 zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]).

Osoba v nepříznivé sociální situaci, v našem případě osoba se sluchovým postižením, má nárok na tzv. příspěvek na péči. V případě, že se jedná o dítě se sluchovým postižením, má nárok na příspěvek na péči osoba, která o dítě pečuje, většinou je to zákonný zástupce dítěte, rodič. V §7 odst. 3) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je uvedeno, že nárok na příspěvek na péči má až dítě od jednoho roku věku. Stát zde zřejmě počítá s alternativou, že zákonní zástupci takto malých dětí, ať již v nepříznivé sociální situaci, nebo dětí intaktních, jsou minimálně do roku věku svého dítěte na tzv. rodičovské dovolené, tudíž o příspěvek na péči je možné žádat až po dovršení jednoho roku dítěte.

Velmi důležitý je §8 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který dělí osoby podle toho, do jaké míry jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby. Zákon uvádí 4 kategorie, a to lehkou, středně těžkou, těžkou a úplnou závislost. Do jaké skupiny bude konkrétní osoba zařazena, závisí na šetření sociálního pracovníka. Tento pracovník se opírá o katalog úkonů péče o vlastní osobu a soběstačnost. Dle počtu zvládnutých úkonů je pak každý jedinec zařazen do určité kategorie a podle ní mu je vyměřen také příspěvek na péči. Úkony jsou taxativně vyjmenovány v §9 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Odstavec 1) obsahuje úkony péče

o vlastní osobu, v odstavci 2) jsou zahrnuty činnosti, kterými jedinec prokazuje soběstačnost.

Pokud se na oba odstavce podíváme z hlediska osoby se sluchovým postižením, jednoznačně nám z jednotlivých úkonů (zejména v odst. 1)) vyplyne nedocenění závažnosti sluchového postižení. Celý odstavec 1) je spíše koncipován pro osoby s mentálním nebo tělesným postižením. Nezohledňuje specifika smyslových postižení.

§11 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách obsahuje výši příspěvku na péči pro jednotlivé kategorie. *„Řízení o přiznání příspěvku se zahajuje na základě písemné žádosti podané na předepsaném tiskopise Ministerstva práce a sociálních věcí nebo se zahajuje z moci úřední. Žádost o příspěvek se podává na obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatele. Žádost podává přímo žadatel nebo jeho zástupce*“ (Příspěvek na péči [online]). K žádosti je předkladatel povinen doložit také lékařskou zprávu od odborného lékaře. Na základě těchto podkladů je následně prováděno šetření, jehož výsledkem je zařazení dítěte se sluchovým postižením do jedné z kategorií dle závislosti a podle tohoto zařazení je také vyměřen příspěvek na péči.

Zároveň s příspěvkem na péči je také možné si zažádat o tzv. příspěvek na mobilitu, který v současné době tvoří 400,- Kč měsíčně. Přidělení tohoto sociálního příspěvku řeší zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. Na tento příspěvek má nárok každá osoba po dovršení 1 roku, která splňuje následující podmínky:

- *„která není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace (nebo které byly přiznány mimořádné výhody II. nebo III. stupně, a to po dobu platnosti průkazu ZTP nebo ZTP/P, nejdéle do 31. 12. 2015),*
- *která se opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje nebo je dopravována,*
- *které nejsou poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče,*
- *z důvodů hodných zvláštního zřetele může být příspěvek na mobilitu poskytnut i osobě, které jsou poskytovány výše uvedené pobytové sociální služby“* (Příspěvek na mobilitu [online]).

Úřady mají právo kontrolovat, zda jím vyměřené příspěvky jsou používány k účelu, za jakým jsou vypláceny.

Ve své třetí části zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách popisuje základní druhy a formy sociálních služeb, které stát poskytuje. Kromě poradenství jsou to služby sociální péče a prevence. Dále se v zákoně dočteme, v jakých zařízeních jsou tyto služby poskytovány a popis jednotlivých služeb, které lze v těchto zařízeních očekávat. Pokud se na jednotlivé služby podíváme opět s ohledem na osobu se sluchovým postižením, můžeme zmínit následující služby, které budou osobami s tímto postižením nejčastěji využívány: jsou to asistenční služby (§39), průvodcovské služby (§42) a hlavně tlumočnické služby (§56).

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších novel

Speciálně pedagogická péče ve speciálně pedagogických centrech, která navazuje na ranou péči, je řízena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Speciálně pedagogická centra jsou součástí školského poradenského systému, jehož činnosti jsou metodicky popsány ve výše uvedené vyhlášce. Přestože byla vyhláška v roce 2011 novelizována pod číslem 116/2011 Sb., většinou se používá její původní číselné označení.

Dalšími poradenskými zařízeními jsou **pedagogicko psychologické poradny**. Těmi se ale v této práci nebudeme zabývat, neboť péče o žáky se zdravotním postižením není jejich prioritním zaměřením.

Hlavní činností speciálně pedagogických center je poradenství „*žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením*“ (§6 odst. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]). V našem případě si můžeme tuto činnost aplikovat na žáky se sluchovým postižením, kteří jsou buď integrováni do běžné školy, nebo se vzdělávají ve školách, třídách, odděleních nebo studijních skupinách podle vzdělávacího programu upraveného pro žáky se sluchovým postižením.

Spolupráce rodiny s dítětem se sluchovým postižením se speciálně pedagogickým centrem nicméně začíná již před zahájením povinné školní docházky. Je to z toho důvodu, aby odborníci pomohli rodičům vybrat pro jejich dítě optimální vzdělávací institut vzhledem k typu sluchového postižení a vzhledem k individuálním komunikačním možnostem jejich dítěte a preferencím rodiny. V neposlední řadě je nutné brát zřetel také na osobnostní charakteristiky každého dítěte, a to zejména v případech, kdy se uvažuje o vzdělávání ve škole pro děti se sluchovým postižením mimo bydliště dítěte.

Ve speciálně pedagogickém centru odborníci provádějí nejen psychologickou, ale zejména speciálně pedagogickou diagnostiku, na jejímž základě doporučí rodičům vhodné **kompenzační pomůcky** a vhodný způsob vzdělávání. Pokud se uvažuje o integraci dítěte do běžné základní školy, podílí se speciálně pedagogické centrum na vypracování individuálního vzdělávacího plánu pro integrované dítě. Po celou dobu jeho vzdělávání poskytuje metodickou podporu škole, ve které je žák integrován, navrhuje **speciální didaktické pomůcky** či postupy v rámci problematických předmětů (Speciálně pedagogické centrum, 2012 [online]).

Konkrétně speciálně pedagogická centra pro sluchově postižené navíc poskytují žákům se sluchovým postižením, jejich rodičům, ale i školám, které vzdělávají žáky se sluchovým postižením speciální služby pro tento typ postižení, jimiž jsou například logopedická péče, rozvoj komunikačních dovedností, nácvik čtení s porozuměním, nácvik odezírání, pro rodiče a pedagogy výuka českého znakového jazyka a další služby, vyjmenované ve výše uvedené vyhlášce v příloze č. 2. Jsou důležitou a nepostradatelnou součástí našeho vzdělávacího systému. Jejich význam zřejmě v budoucnosti ještě poroste vzhledem ke směřování k inkluzivnímu vzdělávání.

2.3 Organizace pro osoby se sluchovým postižením

Přestože mají osoby se sluchovým postižením problémy s orální komunikací, jsou společensky založené a potřebují se sdružovat a komunikovat. O komunitě Neslyšících je také známo, že jsou její zástupci velmi společensky založení. V rámci zkvalitnění života jedinců se sluchovým postižením různých typů a stupně vznikla řada organizací. Některé si založili sami sluchově postižení, některé byly založeny příznivci nebo odborníky, kteří chtěli poukázat na potřeby jedinců se sluchovým

postižením a zlepšit jejich společenský i osobní život. Nyní si některé organizace přiblížíme a nastíníme si jejich hlavní činnosti.

ASNEP

Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel byla založena v roce 1992 a sdružuje všechny ostatní organizace, které pracují ve prospěch osob se sluchovým postižením. „*Základním posláním ASNEP je umožňovat zástupcům subjektů pracujících ve prospěch sluchově postižených lidí nebo jejich rodičů, aby se pravidelně setkávali. Organizace zastupující občany různých sluchových vad a tedy i různých zájmů tak mají možnost navrhovat a připomínkovat předpisy, které mají ovlivnit život sluchově postižených občanů*“ (Poslání a cíle ASNEP [online]). Je nejdůležitější organizací pro osoby se sluchovým postižením, neboť nejen že zasahuje do legislativních předpisů, ale poskytuje svým členům také sociální služby podle zákona o sociálních službách, kterými jsou například tlumočení a asistenční služby. Velkou měrou se také podílí na titulkování televizních pořadů pro diváky se sluchovým postižením. Mezi významné členy ASNEP patří například tyto organizace:

- **Česká komora tlumočníků znakového jazyka.** Je to profesní organizace, která sdružuje tlumočníky znakového jazyka. Je zároveň součástí Evropského fóra tlumočníků znakového jazyka (EFSLI) jako jediná česká tlumočnická organizace. Má stanoven profesní kodex, kterým se snaží zvyšovat profesionalitu svým tlumočníků a ctí kulturní odlišnosti Neslyšících. Kromě tlumočení také pořádá různé vzdělávací akce nejen pro osoby se sluchovým postižením.
- **Česká unie neslyšících** je také členem ASNEP, přestože je o 2 roky starší. Byla založena hned po Sametové revoluci za účelem hájení zájmů a prosazování práv osob se sluchovým postižením. Kromě snahy o propojení světa slyšících a neslyšících také poskytují sociální služby podle zákona o sociálních službách. Je to organizace, která byla založena čistě neslyšícími občany. Organizace vydává časopie Unie, organizuje festival neslyšících Mluvící ruce.
- **Federace rodičů a přátel sluchově postižených** byla také založena již v roce 1990. Založili ji rodiče dětí se sluchovým postižením za účelem vzájemné pomoci. Jak se dočteme na jejich webových stránkách, snaží se jako

organizace přispět z lepšení péče o sluchově postižené a podporovat jejich rodiče při překonávání psychických problémů, aby se uměli lépe vyrovnat se sluchovým postižení vlastního dítěte. „*Usiluje o vytváření předpokladů pro co nejefektivnější integraci sluchově postižených dětí do společnosti. Pomáhá také při navazování kontaktů a výměně zkušeností mezi rodiči sluchově postižených dětí a také při jejich spolupráci s profesionály, kteří o tyto děti pečují*“ (Úvodní slovo [online]).

- **LORM** je občanské sdružení, které vzniklo za účelem zkvalitnění života osob s hluchoslepotou. U mnoha osob se sluchovým postižením se může objevit zhoršující se zrak. Díky tomuto duálnímu smyslovému postižení se pak rapidně zhorší kvalita života jedince a ten potřebuje rehabilitační a reedukační péči na vysoké odborné úrovni. Sociální pracovnice občanského sdružení LORM jsou připraveny svým klientům poskytnout mimo jiné sociální poradenství, tlumočnické služby a sociálně aktivizační služby. Od roku 1994 vydává sdružení bulletin Doteky, o kterém s hrdostí říkají, že je bezbariérový, neboť vychází „*ve zvětšeném černotisku, v Braillově písmu a jako zvuková nahrávka v MP3 formátu na CD-ROMu*“ (Bulletin Doteky [online]).
- **PEVNOST** neboli České centrum znakového jazyka vznikla v roce 2000 a od roku 2002 je členem ASNEP. Jejími zakladateli byli Neslyšící a jejich přátelé, kteří chtěli a chtějí svou činností v této organizaci šířit povědomí o komunitě Neslyšících, o její kultuře, znakovém jazyku a problémech Neslyšících právě v komunikaci s intaktní společností. Jak se dočteme na stránkách Pevnosti, organizaci nejen založili Neslyšící, organizace je Neslyšícími také programově a organizačně řízena, a jsou to sami Neslyšící, kteří rozhodují, jakou formou bude jejich poselství předáváno majoritní společnosti. Pevnost byla první organizací v České republice, která pořádala kurzy českého znakového jazyka. Dále se věnuje volnočasovým aktivitám pro své členy a pořádá osvětové akce pro širokou veřejnost (Pevnost, České centrum znakového jazyka, o. s. [online]).
- **Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR** je největší z organizací, která je aktivní mezi občany se sluchovým postižením. Byla také založena v roce 1990. Je jednou z nejdůležitějších organizací pro osoby se sluchovým postižením v České republice. Kromě sociálních služeb pro jedince se

sluchovým postižením se organizace snaží chránit a obhajovat potřeby, práva a zájmy sluchově postižených v ČR, což je základním posláním svazu. SNN je členem mnoha mezinárodních organizací, například Světové federace neslyšících (WFD) nebo Světové federace nedoslýchavých (FHOH). Svaz podporuje také kulturní iniciativy svých členů, pořádá každé dva roky mezinárodní festival pantomimy, vydává Metodické listy a pořádá vernisáže sluchově postižených umělců.

- **Trojrozměr** je brněnská organizace na podporu znakového jazyka. Vznikla v roce 2008 a po Pevnosti byla druhou organizací Neslyšících v České republice, která začala vyučovat „opravdový" český znakový jazyk, jak si přímo uvádí na svých webových stránkách. Je to opět organizace, kterou založili Neslyšící za účelem propagace své kultury a znakového jazyka. Trojrozměr je členem ASNEP od roku 2010.

Ve sdružení ASNEP nalezneme ještě mnoho dalších organizací, které jsou její členové a vyvíjejí aktivity ve prospěch osob se sluchovým postižením. Lze ještě jmenovat například Bezhran, Český klub nedoslýchavých "HELP" nebo pro surdopedy jistě zajímavá organizace, kterou je Asociace pedagogů sluchově postižených.

2.4 Kompenzační pomůcky

Součástí života většiny jedinců se sluchovým postižením, kteří mají zachovány alespoň nějaké zbytky sluchu, jsou různé kompenzační pomůcky, mezi nimiž mají nezastupitelné místo sluchadla. V současnosti jsou kompenzační pomůcky pro sluchově postižené díky rychlému technickému a lékařskému vývoji a digitalizaci na vysoké úrovni. Ne vždy tomu ale bylo stejně.

Historický vývoj sluchadel

První pomůckou, která pomáhala již v dávné historii lidem se sluchovým postižením zlepšit nedostatečný příjem zvuku, byla vlastní **dlaň přiložená k uchu**. Jak uvádí J. Hrubý, lze si takto zesílit zvuk až o 6 dB a navíc to upozorní mluvčího, že má co do činění s osobou, která neslyší úplně dobře (Hrubý, J. 1998).

Již před Kristem lidé používali k zesílení zvuku megafony. „*První historicky doložené použití megafonu se připisuje Alexandru Velikému (356 – 323 př. n. l.). Dokázal prý takto svolat své vojsko až na vzdálenost asi 20 km*" (Hrubý, J. 1998

s. 72). Je proto zcela logické, že vlastností megafonu využili vědci k sestrojení přístroje na zesílení zvuku. Z megafonu tudíž vznikl sluchový trychtýř, což byl vlastně předchůdce sluchadla.

Sluchové trychtýře se začaly masově používat v 19. století a „*měly podobu procházkových holí, váz na květiny, dýmky. Akustický zisk až 20 dB mělo sluchadlo s názvem Londýnský dóm. Nevýhodou sluchových trychtýřů bylo, že se musely držet rukou. Proto se objevily modely, které držely na hlavě pomocí pružiny*“ (Historický vývoj kompenzačních pomůcek [online]).

Další stupeň ve vývoji kompenzačních pomůcek patří **sluchové trubici.** První sestrojil a nechal si v roce 1819 patentovat optik Jindřich August Dunker, který byl sám nedoslýchavý. Tato kompenzační pomůcka je tvořena z hadice, na jejímž konci je připevněn trychtýř. Pomůcka byla hojně využívána při vyučování dětí se sluchovým postižením (Hrubý, J. 1998).

Po etapě různých vložek do ušních boltců se koncem 19. století dostala ke slovu konečně elektronika a bylo sestrojeno první uhlíkové sluchadlo. První kusy zesilovaly zvuk asi o 15 dB, poslední o 35 dB. Zde již můžeme mluvit o sluchadlech v tom smyslu, jak je známe i dnes. Přístroj obsahoval mikrofon, sluchadlo a baterie.

„*Zásadním zvratem však byl až vynález elektronky schopné zesilovat – tzv. triody*“ (Hrubý, J. 1998 s. 82) začátkem 20. století. Přes elektronková sluchadla s analogovým zpracováním zvuku a přes různé tvary a typy, jako například sluchadla tranzistorová, která byla vyráběna i u nás ve Valašském Meziříčí, byla snaha o stále kvalitnější a hlavně lehčí a menší sluchadlo. Proto se v současnosti nejčastěji setkáváme s malými závěsnými sluchadly nebo sluchadly do boltce, která nejsou téměř viditelná. Navíc jsou dnes stále častěji používána sluchadla s digitálním zpracováním zvuku, která jsou schopna kompenzovat v některých případech i těžkou ztrátu sluchu.

Typy sluchadel

Co to vlastně sluchadlo je? „*Sluchadlo je elektronická pomůcka, jejíž hlavní funkcí je zesílení zvuku, především řeči. Jedná se vlastně o miniaturní zesilovač zvuku. Sluchadlo sice nemůže svému nositeli zajistit zcela „normální“ sluch, ale mělo by poskytnout co největší přínos při kompenzaci sluchové vady*“ (Co je sluchadlo [online]). Sluchadla můžeme dělit podle různých kritérií. Podle konstrukčního provedení, podle stupně zesílení, nebo podle způsobu zpracování

signálu. Typ sluchadel navrhuje odborný lékař každému jedinci individuálně podle druhu a stupně sluchového postižení.

Podle konstrukčního provedení rozlišujeme sluchadla krabičková, brýlová, závěsná, do boltce a do zvukovodu. Krabičková nebo také jinak kapesní sluchadla sestávají z tvarovky, která se klasicky vkládá do ucha, z mikrofonu, zesilovače a baterií. Ty se nacházely v krabičce, která byla většinou nošena v kapse. Tento typ sluchadel byl robustní, ale nekomfortní pro nošení, proto se ve 2. polovině 20. století přestal vyrábět. U brýlových sluchadel bylo veškeré příslušenství sluchadla vměstnáno do straničky brýlí, ze které byl veden zvuk do zvukovodu malou pružnou hadičkou. Brýlová sluchadla byla oblíbena především u osob, které trpěly duálním postižením sluchu a zraku. Největší oblibě se ale těší sluchadla závěsná, do boltce a do zvukovodu zejména z toho důvodu, že jsou málo viditelná.

Pro různé sluchové vady je nezbytné sluchadla nastavit na různou sluchovou ztrátu. Z toho důvodu je nezbytné, aby kritérium optimálního zesílení zvuku bylo navrhováno foniatrem po důkladné diagnostice sluchové vady každého jedince.

Co se týká zpracování zvukového signálu, rozlišujeme sluchadla analogová a digitální. Analogové zpracování zvuku vlastně imituje špatně fungující části středního a vnitřního ucha. Mikrofonem je zachycený zvuk v podobě akustické energie přeměněn na energii elektrickou. Proto bývá vjem z analogových sluchadel podobný, jako když normálně slyšíme, nikdy však nedosahuje intenzity zdravého a dobře fungujícího ucha. Digitální zpracování zvuku je zcela odlišné. „***Vlastní úprava*** *probíhá v digitálním signálním procesoru DSP, který tvoří řada křemíkových čipů. Procesor DSP analyzuje signál a potlačuje nežádoucí frekvence vyjadřující zvuky z okolí. Naopak řečové frekvence jsou zvýrazňovány, takže konverzace se stává srozumitelnou.* ***DSP umí*** *i odstranit zpětnou vazbu, která se projevuje nepříjemným pískáním*" (Pinkasová, E. 2013 [online]). Vzhledem k technickým výhodám, které digitální sluchadla nabízejí, jsou uživateli v poslední době upřednostňována. Přes jejich nespornou kvalitu je ale nezbytné, aby byla sluchadla dobře naprogramována.

Sluchadla přímo kompenzují sluchovou vadu, proto na ně částečně přispívá zdravotní pojišťovna.

Kochleární implantát

Špičkovým technickým produktem dnešní medicíny je kochleární implantát. Je to vlastně smyslová neuroprotéza, která je schopna nahradit nefunkční vláskové

buňky ve vnitřním uchu. Pomocí elektrod implantovaných přímo do hlemýždě je dážděn sluchový nerv elektrickým proudem a tím se nahrazuje činnost vláskových buněk. "*Elektrický proud teče od aktivní elektrody k elektrodě referenční, kterou obvykle bývá kovové pouzdro implantátu umístěného na skalní kosti (pod kůží za uchem). Protékající proud zasahuje prakticky všechna vlákna sluchového nervu, který je tak dážděn jako celek*" (Hrubý, J. 1998, s. 146). Příjem zvukových podnětů z kochleárního implantátu je odlišný a odlišné je i jeho zpracování centrální nervovou soustavou. Proto i člověk, který je implantován po ohluchnutí, se vlastně učí znovu slyšet.

Přesto není kochleární implantát vhodný pro všechny osoby s praktickou nebo totální hluchotou. Jak uvádí K. Svobodová, kandidáti na implantaci musí splnit řadu kritérií, a to nejen lékařských, ale především je nutné posoudit celkový vývoj dítěte, zejména jeho komunikační schopnosti a rodinné zázemí. Kromě odborných lékařských vyšetření proto kandidát na implantaci absolvuje také psychologické a logopedické vyšetření (Svobodová, K. 1997).

Implantace kochleárním implantátem je žhavým tématem také v komunitě Neslyšících. Sami Neslyšící tuto kompenzační pomůcku neuznávají, a dokonce zastávají názor, že potlačuje přirozenost u člověka s diagnostikovanou hluchotou.

Samotná implantace je lékařským zákrokem, proto je tato kompenzační pomůcka včetně předoperační a následné pooperační péče plně hrazena zdravotní pojišťovnou.

Příspěvek na kompenzační pomůcky

Doposud jsme se zmiňovali o technických pomůckách, které přímo kompenzují postiženou funkci u osob se sluchovým postižením, proto jsou součástí zdravotního pojištění. Ostatní kompenzační pomůcky nespadají do působnosti Ministerstva zdravotnictví, neboť přestože jejich funkce pomáhá zjednodušit běžný život osoby se sluchovým postižením, samy nekompenzují přímo sluchovou vadu.

Nárok sluchově postižených na kompenzační pomůcky nebo příspěvek na ně řeší zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. K tomuto zákonu byla následně vydána prováděcí vyhláška č. 382/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

Výše uvedený zákon řeší okruh osob, které mají nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku. V §9 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním ostižením a o změně souvisejících zákonů stanovuje podmínky, jejichž splnění je nezbytné pro získání příspěvku na určitou kompenzační pomůcku. Také v tomto zákoně se nám objevuje podmínka 1 roku věku na získání nároku na příspěvek na zvláštní pomůcku. Je to stejná situace jako v případě žádosti o příspěvek na péči.

§10 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů se zabývá stanovením výše příspěvku na zvláštní pomůcku. Zejména řeší finanční spoluúčast žadatele a také maximální finanční čerpání na jednotlivce (Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, 2013 [online]).

Prováděcí vyhláška k tomuto zákonu obsahuje seznamy zvláštních pomůcek, které jsou v příloze č. 1 členěny do 4 skupin podle druhu postižení žadatelů. Osobám s těžkým sluchovým postižením je určena část „***III. Zvláštní pomůcky určené těžce sluchově postiženým osobám***“. (Vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, 2013 [online]). Konkrétní poskytování kompenzačních pomůcek je členěno podle stupně postižení. Toto členění je obsaženo v příloze zákona č. 329/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, a to konkrétně v části I bodě 3, kde jsou osoby se sluchovým postižením děleny dle ztráty sluchu na osoby s diagnózou úplná oboustranná hluchota, dále skupina osob s praktickou hluchotou a poslední skupinu tvoří závažné formy hluchoslepoty. Toto je pouze hrubé členění, v příloze jsou jednotlivé kategorie podrobněji popsány (Příloha k zákonu č. 329/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením 2013 [online]).

Všechny osoby s těžkým sluchovým postižením mají dle Přílohy č. 1 k vyhlášce č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením nárok na příspěvek na následující zvláštní pomůcky:

- ***signalizace bytového zvonku, signalizace domovního zvonku, včetně instalace,***
- ***signalizace pláče dítěte, včetně instalace,***

- ***speciální programové vybavení (aplikace do telefonu, programy do osobního počítače) pro edukaci a reedukaci sluchu umožňující nácvik mluvení, odezírání nebo znakové řeči***

  (Příloha k zákonu č. 329/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením 2013 [online]).

Osoby s oboustrannou praktickou hluchotou a osoby hluchoslepé mají navíc nárok na tyto kompenzační pomůcky:

- ***zařízení pro poslech audiovizuálního zařízení,***
- ***Signalizace telefonního zvonění,***
- ***telefonní zesilovač***

  (Příloha k zákonu č. 329/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením 2013 [online]).

Příloha dále vyčleňuje jako speciální zvláštní pomůcku pro osoby s praktickou hluchotou ***individuální indukční smyčku*** a pro osoby s těžkou formou hluchoslepoty ***elektronickou orientační pomůcku pro nevidomé a hluchoslepé*** a ***elektronickou komunikační pomůcku pro nevidomé a hluchoslepé***.

O přidělení příspěvku na určitou kompenzační pomůcku nerozhoduje pouze závažnost sluchového postižení, ale také ekonomická situace žadatele či jeho zákonného zástupce.

V dnešní době moderních technologií využívá mnoho osob se sluchovým postižením také možností internetu nebo chytrých telefonů. Tyto technické vymoženosti jim dnes umožňují spojení s osobami se stejným postižením prakticky odkudkoliv a pomocí videohovorů se mohou dorozumívat i osoby zcela neslyšící.

Shrnutí:

Žijeme v sociálně rozvinuté demokratické společnosti, která má legislativně zakotvená práva svých příslušníků na určitou formu pomoci v nepříznivé životní situaci, kterou může být nemoc, stáří nebo nějaký druh postižení. Tato pomoc je v České republice poskytována osobám se sluchovým postižením v rámci poradenského systému. Poradenství je poskytováno formou rané péče Střediskem rané péče Tamtam a během vzdělávacího procesu ve Speciálně pedagogických centrech. Osobě se sluchovým postižením a jejím rodinným příslušníkům se dostává

odborné speciálněpedagogické, psychologické, sociální a právní pomoci. Paralelně s poradenstvím je osobě se sluchovým postižením k dispozici kvalitní lékařská péče a možnost využití adekvátních kompenzačních pomůcek. Osoby se sluchovým postižením mají také možnost stát se členy některé z mnoha organizací pro jedince se sluchovým postižením. Tyto organizace nejen vhodně působí na psychiku osob s postižením, ale podněcují jejich kulturní, poznávací, sportovní a sociální vyžití a tím přispívají ke zkvalitnění života osob se sluchovým postižením.

3 Rodina dítěte se sluchovým postižením

3.1 Psychická, sociální a ekonomická situace rodiny dítěte se sluchovým postižením

Narození dítěte s sebou přináší velké změny do každé rodiny. Z manželského či partnerského páru se stávají rodiče a v očích společnosti se až s příchodem potomka stávají z páru rodinou. Z jejich rodičů se stávají prarodiče a všichni přijímají nové sociální role.

Narození potomka vnímá každý rodič individuálně. Někdo přijímá své dítě jako dar, jiný jako výzvu, někdo se může i obávat. Záleží na osobnosti a temperamentu rodičů, jak budou svou novou životní roli zvládat, a jak se do jejich očekávání začlení individualita jejich dítěte.

Situace je pro rodiče ještě náročnější, pokud se jim narodí dítě se sluchovým postižením a oni sami toto postižení nemají. Nyní si probereme jednotlivé aspekty rodiny, které se narodí dítě se sluchovým postižením.

Psychické prožívání postižení vlastního dítěte

Narození dítěte s postižením je vždy psychickou zátěží pro rodiče. Sluchové postižení není výjimkou, přestože není viditelné, a často diagnóza, že dítě opravdu sluchové postižení má, přichází až po dlouhodobějším podezření. M. Vágnerová popisuje tuto situaci rodičů jako trauma z pocitu neschopnosti přivést na svět zdravého potomka. Rodiče v prvních chvílích své nové životní role cítí zklamání sami ze sebe, cítí se méněcenní a podvedení. „*Období, kdy jsou rodiče konfrontováni se skutečností, že je jejich dítě postižené, lze označit jako* ***fázi krize rodičovské identity***“ (Vágnerová, M. 2012, s. 165). Podle M. Vágnerové se celý proces prožívání a chování rodičů dítěte s postižením vyvíjí a dělí do několika fází, které je možné rozdělit do následujících skupin:

- Po zjištění, že mají rodiče dítě se sluchovým postižením, se dostavuje **fáze šoku a popření.** V této fázi rodiče prostě nevěří skutečnosti, že právě jejich dítě je postižené. Informace o postižení potomka je pro rodiče natolik stresující a traumatizující skutečností, že její popření v jejich vlastní psychice je vlastně pro ně obranným reflexem. V této situaci rodiče nemyslí na dítě, nesnaží se nalézt odbornou pomoc. Jsou zaneprázdněni sami sebou a psychickým zpracováním šoku a také hledáním důkazů, že diagnóza není

pravdivá. V ojedinělých případech rodiče tuto fázi nepřekonají, což má fatální následky pro celou rodinu, zejména ale pro jejich dítě.

- Tento stav postupně přechází v pocit **bezmoci**, který rodiče donutí k nějaké aktivitě. Rodiče konečně pochopí, že postižení jejich dítěte je realitou. To se již nacházejí ve druhé **fázi postupné akceptace a vyrovnávání s problémem**. V této fázi si uvědomí, že situaci sami nezvládnou a začnou se zajímat o odbornou pomoc. Zjišťují si informace o sluchovém postižení a o konkrétní diagnóze svého dítěte. Zajímá je, jaká budoucnost jejich dítě čeká vzhledem k postižení. „*Často však hledají viníka (např. lékaře při porodu), aby si tak udrželi psychickou rovnováhu a zdravé sebehodnocení v oblasti rodičovské role*“ (Plevová, M. 2007, s. 45). Přestože jsou již schopni svému dítěti zajistit odbornou pomoc, mnohdy ani v této fázi nejsou schopni být dítěti citovou oporou a stále bojují sami se sebou. Tato fáze je kritická také pro vztah mezi samotnými rodiči.
- Do poslední fáze nazývané **fáze realismu** se někteří rodiče ani nedostanou. Tuto fázi ještě předchází přechodná **fáze smlouvání**, kterou někteří rodiče nikdy nepřekonají. Stále doufají, že se něco stane, co alespoň částečně jejich dítěti zlepší sluch. V ideálním případě se rodiče smíří se skutečností, že jejich dítě má sluchové postižení a přijmou ho takové, jaké je. V tomto okamžiku se začínají zajímat o praktické možnosti řešení celé situace. S lékaři konzultují možnosti kompenzace sluchové vady, vhodnosti kochleární implantace. Se speciálním pedagogem v rámci rané péče by se měli rozhodnout pro vhodný komunikační systém a stýkat se s jinými rodinami, ve kterých vyrůstají děti se sluchovým postižením, aby se ujistili, že stejné problémy řeší i jiní (Vágnerová, M. 2012).

Sociální status rodiny s dítětem se sluchovým postižením

Žijeme ve společnosti, která stále trpí určitými předsudky a veškeré odlišnosti od standardu či jakéhosi sociálního normálu považuje za vylučující a stigmatizující prvek. Navíc si ještě stále neseme pozůstatek komunistické minulosti, v níž bylo jakékoliv postižení považováno za nežádoucí a tudíž segregováno.

Sluchové postižení není na první pohled viditelné jako například postižení tělesné. Přesto mohou rodiče dítěte se sluchovým postižením prožívat nepříjemné situace, když jejich dítě nekomunikuje s ostatními vrstevníky, nebo když si někdo

všimne sluchadla, které je u malého dítěte většinou nápadnější než u dospělého člověka. Je jim nepříjemné objasňovat druh postižení svého dítěte, neboť okolí většinou reaguje rozpačitě a projevuje lítost, která je rodičům nepříjemná.

Každý rodič vkládá do svého dítěte určitá očekávání. V případě, že se jedná o dítě se sluchovým postižením, musí rodiče svá očekávání přehodnotit vzhledem k postižení. Přesto není vyloučené, aby dítě společně se svými rodiči prožilo plnohodnotně své dětství. Pokud rodiče přijmou sluchové postižení svého dítěte, mohou rozvíjet potenciál svého potomka v rámci jeho možností a způsobem, který mu jeho postižení sluchu dovolí. „*Dobré sociokulturní podmínky jsou dobrým předpokladem pro maximální rozvoj osobnosti, jejích dovedností a schopností*“ (Holubová, M. in Tošnerová, T. 2006, s. 79).

Ekonomická situace rodiny s dítětem se sluchovým postižením

Přítomnost dítěte se sluchovým postižením ve většině případů zhorší ekonomickou situaci rodiny. Rodiče musí častěji navštěvovat lékařská zařízení. V některých případech se matka rozhodne o stálou péči o své dítě se sluchovým postižením a celá tíže zabezpečení rodiny zůstává na otci.

Rodiče jsou nuceni platit dítěti nejrůznější kompenzační pomůcky. Jak jsme se zmínili výše, základní kompenzační pomůckou pro osoby se sluchovým postižením jsou sluchadla. Kvalitní moderní digitální sluchadla jsou ale finančně dosti nákladnou položkou, na kterou zdravotní pojišťovny přispívají jen minimální částkou vzhledem k pořizovací ceně sluchadel.

Částečnou ekonomickou podporu získávají rodiny s dětmi s postižením od státu jako součást státní sociální podpory rodin v těžké životní situaci. Tato problematika byla popsána výše v této práci.

3.2 Volba komunikačního systému v rodině

Pokud vezmeme v úvahu jakoukoliv intaktní rodinu, které se narodí dítě, je zcela normální, že rodiče na své dítě od začátku hovoří. Dítě jim samozřejmě nerozumí, ale je mu příjemné slyšet známý hlas svých blízkých, neboť ho uklidňuje a dodává mu pocit bezpečí. Ve věku 6 až 9 měsíců navíc u dítěte začíná napodobivé žvatlání, což je počátek vlastního mluvního projevu. Dítě zatím neobratně, ale na základě sluchových vjemů napodobuje zvuky svého okolí.

Dítě se sluchovým postižením se v počátečních měsících svého života projevuje zvukově zcela stejně jako dítě se zdravým sluchem. Změna nastává právě v období napodobivého žvatlání, kdy dítě, které neslyší, utichá. „*Sluch je velice důležitá funkce, která umožňuje člověku vnímat a přijímat velké množství informací. Pokud však tato funkce nefunguje dokonale či nefunguje vůbec, může se stát, že mnoho informací se k jedinci nedostane*“ (Potměšil, M. 2010, s. 151). Komunikace mezi rodiči a jejich dítětem je velmi důležitá, ať už se jedná o dítě se sluchovým postižením nebo ne. Rodiče dítěti projevují emoce, předávají mu své znalosti a zkušenosti o věcech a dění kolem nás.

V případě, že se neslyšící dítě narodí neslyšícím rodičům, nenastává vlastně žádný komunikační problém. Rodiče na své dítě znakují a tím jeho ontogenetický vývoj řeči probíhá normálně ve vizuálně motorické podobě. V takové rodině nenastává problém s hledáním vhodného komunikačního systému, neboť pro tuto rodinu je společným dorozumívacím kódem český znakový jazyk.

Výběr vhodného komunikačního systému ve slyšící rodině s neslyšícím dítětem je proto velmi důležitý a neméně významné je začít v tomto systému s dítětem komunikovat v co nejranějším věku. Podle prof. Macurové se každý z nás rodí s dispozicí naučit se jazyk. Máme tuto dispozici zakódovanou v mozku, a aby k osvojení jazyka opravdu došlo, je nutné mozek stimulovat. Pokud k žádným komunikačním stimulacím nedochází, schopnost naučit se jazyk, pochopit jeho strukturu a gramatiku zaniká (Macurová, A. 2013 [online]).

Odborníci se proto včasným zahájením stimulace mozku dítěte se sluchovým postižením vhodným druhem komunikace snaží vyhnout tzv. období bezjazyčí, kdy dítěti nejsou předávány žádné komunikační podněty a plasticita jeho mozku v raném věku zůstává nevyužita. Tím může dojít k nenapravitelné ztrátě schopnosti mozku naučit se komunikovat vůbec. Proto je nezbytné při výběru vhodného komunikačního systému spolupracovat s odborníky, kteří jsou podle diagnózy typu a stupně sluchového postižení schopni navrhnout optimální variantu pro celou rodinu. V neposlední řadě však také záleží na ochotě rodičů spolupracovat a se svým dítětem co nejčastěji komunikovat.

Formy komunikace u lehkého a středně těžkého sluchového postižení

V případě, že je dítěti diagnostikována lehká nebo středně těžká ztráta sluchu, je vhodné co nejdříve přidělit dítěti sluchadlo. „*Když nedoslýchavé dítě dostane*

sluchadlo, pak je větší pravděpodobnost, že začne slyšet různé typy zvuků, které jsou pro vývoj jazyka nezbytné" (widex [online]).

To znamená, že rodinám, jejichž dítě má lehkou nebo středně těžkou ztrátu sluchu, je doporučeno komunikovat orálně. Pro rodiče to má velkou výhodu, neboť dítě si osvojuje komunikační kód, který je jeho rodičům vlastní. Stupni sluchového postižení svého dítěte rodiče pouze přizpůsobí svůj mluvní projev po poradě se speciálním pedagogem. Budou se snažit srozumitelně artikulovat, s dítětem komunikovat tváří v tvář, pokud to sluchová vada vyžaduje, eliminovat rušivé zvuky a dodržovat další zásady komunikace se sluchově postiženým.

Mluvená řeč má pro dítě se sluchovým postižením další nesporné výhody. Osvojí si spontánně český jazyk, tudíž bude mít snadnější přístup ke vzdělání. Nabídnou se mu širší možnosti vzdělávání, lépe se socializuje, bude se cítit být součástí majoritní společnosti.

Sluchové postižení tohoto stupně bude vyžadovat stálou logopedickou péči a odborníky bude též doporučen nácvik odezírání pro případ nedostatečné funkčnosti sluchadel.

Formy komunikace u těžké nedoslýchavosti a hluchoty

Dítě s těžkou ztrátou sluchu nebo s diagnózou totální či praktická hluchota nebude s velkou pravděpodobností ani se sluchadly schopno rozumět mluvené řeči. Přesto je vhodné i v těchto případech používání sluchadel, která jsou zde důležitá spíše pro zachycení okolních zvuků a hluků. Ty pak slouží k lepší orientaci v prostoru a většímu pocitu jistoty a bezpečí. Jak uvádí V. Strnadová, sluch může svému nositeli posloužit jako hlídač změn v prostředí, neboť na rozdíl od zraku funguje nezávisle na vědomí, optických podmínkách a nemusí překonávat žádné překážky (Strnadová, V. 1998).

V případech, kdy se do intaktní rodiny narodí více či méně dítě neslyšící, je rodině doporučena komunikace pomocí znakového jazyka. To je pro orálně komunikující rodiče velký problém, neboť se nejdříve musí sami znakový jazyk naučit, aby byli schopni předávat jeho znalost svému dítěti. Mnoho rodičů však v této fázi není schopno se adekvátně věnovat svému dítěti, neboť se psychicky vyrovnávají s faktem, že jejich dítě neslyší.

Vzhledem k nedostatečné informovanosti veřejnosti o závažnosti sluchového postižení právě v oblasti komunikace většina rodičů tento fakt podceňuje a přes

doporučení odborníků trvají na orální komunikaci. Jejich dítě v tom případě nemá ze slyšené komunikace žádný přínos a dostává se do komunikační izolace. Jazykový kód, který by se dítě s těžkou ztrátou sluchu bylo schopno naučit, mu není prezentován, a orální projev prostě neslyší.

V určitých případech je i při těžkém sluchovém postižení vhodné komunikovat orálně, a to v případě, že dítě je vhodné pro kochleární implantaci. „*Vhodní kandidáti pro kochleární implantaci jsou posuzováni a vybíráni na základě daných kritérií; nejen podle audiologického, ORL, neurologického a dalších odborných lékařských vyšetření, ale i na základě posouzení celkového vývoje dítěte, vývoje jeho komunikačních schopností i posouzení sociálního prostředí a jeho možností při soustavné rehabilitaci*“ (Svobodová, K. 1997, s. 8). Těchto případů ale není mnoho a navíc ne vždy je přínos z kochleárního implantátu takový, aby dítě plnohodnotně rozumělo mluvené řeči a jeho ontogenetický vývoj probíhal stejně jako u dítěte se zdravým sluchovým ústrojím.

V každém případě je vhodné u tohoto vysokého stupně sluchového postižení komunikovat pomocí vizuálně motorického systému, neboť s velkou pravděpodobností se dítě nezačlení do intaktní společnosti, a bude se spíše cítit být součástí komunity Neslyšících.

3.3 Možnosti vzdělávání dítěte se sluchovým postižením

Vzdělání je garantováno všem občanům České republiky přímo ústavním pořádkem, konkrétně článkem 33 Listiny základních práv a svobod. „*Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon*“ (čl. 33 odst. 1) LZPS [online]). Je zde dokonce zdůrazněna povinnost školní docházky, jejíž rozsah je stanoven v jiném právním dokumentu, a to konkrétně v zákoně 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, který je též nazýván školský zákon. V současné době je stanovena povinná školní docházka v § 36 školského zákona na dobu devíti let, maximálně však do sedmnácti let věku žáka.

Vzhledem k prosazování práv dětí a osob s postižením různého druhu a stupně v poslední době na rovnocenný a plnohodnotný život ve srovnání s intaktní populací, jsou také do vzdělávání implementovány stále nové strategie, které mají pomoci při vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi něž se počítají také děti

se sluchovým postižením. Proto ve školském zákoně nalezneme §16, který stanovuje podmínky pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Žáci se sluchovým postižením proto mohou používat při vyučování kompenzační pomůcky a speciální didaktické pomůcky vzhledem k jejich postižení. V§16 odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání je dokonce přímo uvedeno, že žáci s tak vážným sluchovým postižením, které jim znemožňuje vnímat řeč sluchem, mají právo na bezplatné vzdělávání prostřednictvím českého znakového jazyka ([online]).

Na možnosti vzdělávání dětí se sluchovým postižením můžeme nahlížet ze dvou hledisek. Za prvé z hlediska výběru vzdělávacího institutu a za druhé z hlediska výběru metody vzdělávání. Nyní si obě hlediska přiblížíme.

Systém vzdělávání pro žáky se sluchovým postižením

České školství prodělalo v posledních desetiletích ohromný vývoj, co se týká vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi které patří také žáci se sluchovým postižením. Po počátečním období integrace nyní přichází ke slovu inkluze. Co to vlastně znamená? Inkluze je vlastně snaha o plnohodnotné zapojení jedinců s postižením do majoritního vzdělávacího proudu s tím, že spolu intaktní žáci a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami splynou v jeden kompaktní celek, kterému je přizpůsobeno jak vzdělávací prostředí, tak pedagogický sbor a celá společnost. Díky inkluzi dochází k lepší socializaci osob s postižením či znevýhodněním. V rámci **inkluze** není na postižení nazíráno jako na zásadní problém a handicap, problémem je tu většinová společnost, která jedincům s postižením vytváří překážky (Bartoňová, M., Vítková, M., 2011).

Z praxe však můžeme konstatovat, že cesta českého školství k inkluzi je na svém počátku a uvedení inkluzivního vzdělávání do života bude stát odborníky ještě mnoho úsilí, které musí být podpořeno také lepší informovaností veřejnosti. Až po ztotožnění se veřejnosti s faktem, že mezi námi existují osoby s postižením, které mají stejná práva a možnosti žít svůj život co nejkvalitněji a dostat optimální vzdělání vzhledem ke speciálním potřebám, budeme moci říci, že inkluze je implementována nejen do školství, nýbrž do celé společnosti.

Jaké má tedy současné dítě se sluchovým postižením možnosti vzdělávání? Je možné vzdělávat se v rámci integrace v běžné škole pro intaktní žáky, nebo si mohou rodiče pro své dítě se sluchovým postižením vybrat **základní školu pro sluchově**

postižené. Výběr optimálního typu vzdělávání pro své dítě by rodiče měli provést na základě porady s odborníky již v rámci rané péče. Je nutné brát na zřetel hned několik důležitých faktorů, které mohou mít následně velký dopad na školní úspěšnost žáka se sluchovým postižením.

Nejdůležitějším rozhodovacím argumentem pro způsob vzdělávání by měl být stupeň sluchového postižení. Pokud má dítě lehkou nebo středně těžkou nedoslýchavost, používá sluchadla a za běžných podmínek je schopno většinu informací vnímat sluchem, je lepší zařadit ho do běžné základní školy. V případě dítěte s totální nebo praktickou hluchotou, které neslyší mluvenou řeč a primárně se dorozumívá znakovým jazykem, bude odborníky doporučeno vzdělávání ve škole speciálně zřízené pro děti se sluchovým postižením. R. Horáková uvádí jako výhody školy pro sluchově postižené například možnost prodloužení školní docházky o jeden rok, menší počet žáků ve třídě a hlavně využívání speciálně pedagogických metod a forem vyučování (Horáková, R. 2011).

K výběru vzdělávacího směru se vyjadřuje kromě surdopeda také logoped, psycholog, sociální pracovník a, pokud je to nutné, další odborníci. V případě zařazení dítěte do integrace je totiž nutné posoudit po psychické stránce, zda nebude běžná škola pro dítě přílišnou zátěží. Logoped se vyjadřuje ke komunikačním dovednostem dítěte, sociální pracovník musí vzít v úvahu situaci v celé rodině, podporu rodičů nebo naopak brzdit jejich nerealistická očekávání. Je nutné vzít v úvahu také situaci ve škole, do které má být žák integrován. Jak je připravena na integraci po stránce personální, jaké má zkušenosti apod.

V případě výběru školy pro sluchově postižené je naopak nutné vzít v úvahu ekonomickou situaci rodiny, neboť ne vždy je škola v místě bydliště. V případě, že dítě bude nutné umístit do internátu, je nezbytné vyšetření psychické zralosti dítěte a dalších aspektů, které ovlivní opuštění rodinného zázemí v tak raném věku.

Výběrem vzdělávacího proudu spolupráce s odborníky nekončí. Žák je celou dobu v péči poradenského zařízení, a to jak v případě integrace, tak při studiu na škole pro sluchově postižené. Pokud se během povinné školní docházky objeví jakékoliv prospěchové problémy nebo problémy v chování, může být odborníky přehodnocena situace a rodičům navrženy změny ve způsobu vzdělávání, které napomohou ke školní úspěšnosti jejich dítěte.

Vzdělávací metody ve školách pro sluchově postižené

V současném školství nalezneme tři různé vzdělávací metody, uplatňované při výchově a vzdělávání žáků a studentů se sluchovým postižením. Budeme se jim věnovat v pořadí, v jakém se v historii vzdělávání ve světě i u nás postupně objevovaly.

Nejstarší vzdělávací metodou sluchově postižených je **orální metoda**. Jak napovídá sám název, jedná se o metodu vzdělávání pomocí mluvené řeči a nabádání sluchově postižených k mluvení. Tento vzdělávací trend soupeřil se zastánci posunkových metod, ale na Milánském kongresu v roce 1880 byla orální metoda většinou surdopedů označena za optimální vzdělávací trend, který pak na dlouhou dobu ovlivnit vzdělávání v celé Evropě. Za jednoho z hlavních představitelů orální metody je považován německý pedagog **Samuel Heinicke**, který vyučovat neslyšící od roku 1754. V Českých zemích můžeme jmenovat Václava Frosta, působícího v Praze ve 2. polovině 19. století.

Orální metoda vzdělávání je založena na učení sluchově postižených mluvené řeči nejen v orální, ale také v písemné podobě. Hlavní oporou žákům se sluchovým postižením při aplikaci této vyučovací metody je odezírání. B. Krahulcová popisuje aplikaci orální metody v současném školství jako navázání na smyslový zážitek, který je spojen se slovem. Toto slovo žáci nejdříve odezírají, pak vyslovují a nakonec se učí psát. Tak dochází ke spojení grafému s fonémem (Krahulcová-Žatková, B., 1996).

Vzdělávání pomocí čisté orální metody má i v dnešní době své příznivce a odpůrce. Její nespornou výhodou je snazší integrace sluchově postižených do společnosti a lepší přístup k informacím. Jak uvádějí N. Janotová a K. Řeháková „*znalost mluvené (zvukové) řeči je důležitým předpokladem pro rozvíjení schopnosti číst, pro výchovu ke čtenářství a tím pro možnost dalšího vzdělávání*“ (Janotová, N., Řeháková, K. 1990, s. 10). Odpůrci této metody naopak argumentují její nevhodností pro žáky s praktickou či totální hluchotou. Těm orální metoda přinese minimální užitek, neboť bez alespoň minimální zpětné kontroly vlastního hlasového projevu sluchem, nebudou schopni komunikovat orálně na takové úrovni, aby jejich hlasový projev byl srozumitelný.

Ve 20. století se objevily další metody vzdělávání sluchově postižených, a to v 60. letech tzv. **totální komunikace**. Právě neúspěchy ve vzdělávání neslyšících čistě orální metodou přivedly odborníky k využívání všech dostupných komunikačních forem k dorozumění se mezi slyšícími a neslyšícími. Proto pod

pojem totální komunikace lze zahrnout mluvení, znakování, odezírání, pantomimu, mimiku, daktylotiku a mnoho dalších komunikačních systémů, které pomohou překonat komunikační bariéry mezi intaktní společností a jedinci se sluchovým postižením.

Za první zastánce této komplexní komunikační metody jsou považováni američtí pedagogové Doroty Shifflettová a Roy Holcomb, kteří při své pedagogické činnosti začali do orální výuky sluchově postižených zařazovat další komunikační prvky jako odezírání, psaní, prstovou abecedu či znaky (Krahulcová-Žatková, B. 1996). Odpůrci této metody poukazují na to, že vzdělávání metodou totální komunikace není systematické, neboť děti jsou nuceny učit se více komunikačních systémů najednou.

Koncem minulého století pronikla do našeho školství tzv. **bilingvální výchova**, přestože se nejedná o žádnou novou vzdělávací metodu. V historii vzdělávání neslyšících již můžeme sledovat první známky vzdělávání v duchu bilingvismu v 18. století u abbého de l´Epée, nebo v našich poměrech se bilingvální metodě přibližuje Frostova metoda.

V principu je tato metoda založena na vzdělávání dětí se sluchovým postižením ve dvou jazycích, a to v českém jazyce v jeho mluvené a písemné podobě a v českém znakovém jazyce. K této metodě odborníci přistoupili na základě poznatků, že pro prelingválně neslyšící děti není český jazyk jazykem mateřským. Je pak pro ně obtížné čerpat znalosti a informace v jazykovém kódu, který je pro ně jazykem cizím.

V rámci bilingválního vzdělávání působí dva učitelé, první slyšící učitel produkuje látku orálně v českém jazyce, druhý neslyšící zase v českém znakovém jazyce. Tak dochází k optimálnímu propojení jazyka, který je žákům vlastní a jehož gramatiku a slovní zásobu mají zažitou přirozenou cestou, s jazykem, který je pro ně sice cizí, ale nezbytný pro osvojení čtení a psaní. Neboť učebnice a knihy jsou žákům předkládány pouze v českém jazyce. „*Znakový jazyk nemá svou psanou podobu (notační nebo také transkripční znaky slouží pouze k vědeckým účelům výzkumu znakového jazyka), a neslyšící děti se tak učí psanou formu řeči, kterou si doposud jinak neosvojily*“ (Jabůrek, J. 1998, s. 11).

Všechny tři tyto vzdělávací metody jsou zastoupeny v českém školství. Při výběru vzdělávací metody pro konkrétní dítě je opět nezbytné posoudit mnoho faktorů. Stupeň sluchového postižení, přínos ze sluchadel či kochleárního implantátu, v jakém komunikačním systému je dítě vychováváno, jakou podporu má v rodinném

prostředí a mnoho dalších hledisek. Primárně by však měli rodiče vybírat s ohledem na reálné možnosti svého dítěte a dle doporučení odborníků, ne podle svých očekávání. Mnohdy hraje důležitou roli dostupnost konkrétní vzdělávací instituce a její vzdálenost od místa bydliště.

3.4 Uplatnění jedince se sluchovým postižením ve společnosti

Po ukončení základního vzdělání mohou žáci se sluchovým postižením pokračovat v přípravě na své budoucí povolání na středních školách nebo odborných učilištích. Nabídka studijních a učebních oborů není samozřejmě tak široká, jako u intaktní populace, přesto mají určitou možnost volby.

Sekundární a terciární vzdělávání

Střední školy nabízí klasické gymnaziální vzdělání, studium pedagogiky, zdravotnické obory, hotelnictví, oděvnictví a dnes žádané obory jako informatika nebo elektronické počítačové systémy. V učebních oborech je nabídka širší, například cukrářské, kuchařské, klempířské, čalounické, podlahářské, malířské a natěračské práce, šití oděvů, truhlář, umělecký řezbář, zámečník nebo prodavač.

Na rozdíl od intaktního absolventa základní školy si žák se sluchovým postižením většinou nevybírá následné studium pouze podle svého prospěchu. Při výběru střední školy či učiliště musí brát v úvahu další faktory, které rodiny se slyšícím dítětem vůbec řešit nemusí. Žák se sluchovým postižením musí brát v potaz vzdělávací metody, používané na sekundárním vzdělávacím stupni, vzdálenost školy od jeho místa bydliště a ekonomické a psychické dopady na eventuální odchod z domova do školy s internátem. Společně s rodiči a speciálně pedagogickým centrem by také měl zvážit výběr konkrétního vzdělávacího oboru jak z hlediska vlastního zájmu o určitý obor a vlastních schopností studium zvládnout, tak také z hlediska profesního uplatnění po ukončení studia.

V dnešní době se studentům se sluchovým postižením v široké míře otevírá také možnost pokračovat ve studiu na vysokých školách formou integrace nebo v oborech, které jsou určeny speciálně pro studenty se sluchovým postižením. Karlova univerzita v Praze vypisuje pravidelně studijní obor **Čeština v komunikaci neslyšících** a na Janáčkově akademii múzických umění v Brně mohou osoby se sluchovým postižením vystudovat obor **Výchovná dramatika neslyšících**. „*Na pomezí praxe a teorie se pohybuje psychologie sebepoznání, relaxační techniky*

a logopedie. Ke studiu patří i zdokonalování se v českém znakovém jazyce, studium cizích jazyků a práce s médii. Z oblasti teorie získávají studenti znalosti v předmětech: dějiny kultury, dějiny pohybového divadla, historie péče o Neslyšící, zdravověda, základy školní hygieny, speciální pedagogika, surdopedie, pedagogická a vývojová psychologie“ (Divadelní fakulta JAMU [online]).

Formou integrace mohou zájemci se sluchovým postižením studovat prakticky jakýkoliv studijní obor na českých vysokých školách. Záleží ovšem na přístupu každé vysoké školy či univerzity ke studentům se speciálními vzdělávacími potřebami. Při Masarykově univerzitě například působí Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás, které poskytuje podporu také studentům se sluchovým postižením. V rámci studia na Masarykově univerzitě zajišťuje středisko Teiresiás neslyšícím studentům tlumočníky, transliterátory nebo vizualizátory češtiny. Pravidelně pořádají kursy českého jazyka zaměřené na gramatiku a písemný projev a poskytují další služby, které studentům se sluchovým postižením pomáhají při orientaci ve studiu a se zvládnutím studia.

Profesní uplatnění

Po absolvování učiliště, střední nebo vysoké školy nastává pro každého člověka velký životní zlom. Hledá si práci, začíná vlastní, nezávislý život. Osoby se sluchovým postižením a mezi nimi zejména neslyšící mají tento životní krok ztížený z komunikačních důvodů. Jak uvádí V. Strnadová, majoritní společnost není dostatečně informovaná o dopadech hluchoty na komunikaci. Pokud intaktní osoba nemá zkušenost s komunikací se sluchově postiženým, často takového člověka raději ani neosloví, neboť se bojí vlastního selhání (Strnadová, V. 2001).

Svou roli sehrávají i předsudky. „*Schopnosti postižených lidí bývají často podceňovány. Zajímavé však je, že v těch směrech, kde je od postiženého člověka očekáváno přizpůsobení se nepostiženým lidem, bývají jejich schopnosti naopak přeceňovány*“ (Strnadová, V. 1998, s. 21). Pokud není osoba se sluchovým postižením schopna domluvit se orálně s pomocí odezírání, bývá komunikace s ní pro ostatní namáhavá a omezující. Proto mají osoby se sluchovým postižením problém najít si práci.

V roce 2006 vznikla nevládní nezisková organizace **Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící, o. s.** (APPN, o. s.) Jak uvádí R. Horáková, vznik této organizace podnítila špatná situace při uplatňování neslyšících na trhu práce

(Horáková, R. 2011). Organizace působí v Praze, ale online je k dispozici všem zájemcům z České republiky. Organizace poskytuje následující služby:

- ***Podporované zaměstnávání na území Prahy (dlouhodobé pracovní poradenství);***
- ***krátkodobé profesní poradenství na území Prahy;***
- ***intervence pro zájemce z celé České republiky;***
- ***job kluby;***
- ***poradenství online např. pomocí Skype;***
- ***telefonické vyřizování*** (Pracovní poradenství APPN, [online]).

Některé osoby se sluchovým postižením, zvláště s těžkou ztrátou sluchu nebo zcela neslyšící, pobírají invalidní důchod. Nicméně zvláště pro mladé lidi je důležité se jakkoliv zapojit do běžného pracovního života, a to nejen z ekonomických důvodů, ale zejména kvůli uspokojení psychických potřeb být potřebný a úspěšný ve společnosti.

Situace na trhu práce je aktuálně špatná celostátně a nedostatek pracovních míst pociťují i absolventi, kteří sluchové postižení nemají. Proto jsou aktivity takových organizací, jako je APPN, v řadách osob se sluchovým postižením jistě vítané. Přestože je pro osoby se zdravotním postižením ze zákona stanovena zvýšená ochrana na trhu práce, prakticky se to v zaměstnanosti těchto osob výrazně neprojevuje. Úřady práce vykonávají také poradenské služby pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o tzv. **pracovní rehabilitaci**, která je řešena v §69 a následujících zákona č. 435/2004, Sb. o zaměstnanosti. Dále zákon o zaměstnanosti v § 81 přímo stanovuje, že „*zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele. Povinný podíl činí 4 %*" ([online]). Tuto povinnost může každá firma splnit buď zaměstnáním osob s postižením, odebíráním výrobků od firem, které osoby s postižením zaměstnávají, nebo finančním odvodem do státního rozpočtu. Většina firem tuto povinnost řeší buď nákupem výrobků nebo odvodem do státního rozpočtu.

Školství reaguje na poptávku pracovního trhu změnami v oborech, které nabízí v rámci sekundárního vzdělávání studentům se sluchovým postižením. Také širší možnosti studia na vysokých školách otevírají osobám se sluchovým postižením v budoucnosti lepší možnosti při uplatnění se na trhu práce.

Shrnutí:

Situace rodiny dítěte se sluchovým postižením je složitá, zejména pokud se v rodině dosud postižení nevyskytovalo. Je pro rodinu zátěží nejen ekonomickou, ale zejména psychickou, se kterou je nezbytné se vyrovnat. Sluch je nejdůležitějším smyslem pro rozvoj řeči. Proto je nezbytné rodině, kde je mluvený jazyk jediným komunikačním kanálem, na který dítě se sluchovým postižením nemůže reagovat, pomoci s výběrem jiného vhodného komunikačního systému. Rozvíjet u dítěte se sluchovým postižením komunikaci ať už na bázi verbální nebo vizuálně motorické je nezbytné pro jeho další rozvoj a zejména pro jeho výchovu a vzdělávání. Díky komunikačním kompetencím na dobré úrovni se následně osobě se sluchovým postižením otevírají lepší možnosti v rámci sekundárního a terciárního vzdělávání. Pro osoby se sluchovým postižením je také důležité zapojení do běžného profesního života, a to nejen z ekonomického hlediska, ale zejména z důvodu pocitu potřebnosti a důležitosti pro společnost a sounáležitosti s ní.

4 Postavení rodičů dítěte se sluchovým postižením v sociálním systému

4.1 Metody a cíle výzkumného šetření

Výzkumný projekt diplomové práce byl zpracován převážně kvalitativní metodou s kvantitativními prvky při vyhodnocení rozhovorů a jejich zpracování do dotazníku s procentuálním vyhodnocením odpovědí.

V rámci výzkumného šetření byly použity následující výzkumné techniky:

- pozorování,
- polostrukturovaný rozhovor,
- analýza dokumentů,
- dotazník.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo analyzovat postavení rodičů dítěte se sluchovým postižením v současném sociálním systému po změně v legislativě s důrazem na přístup rodičů k novým informacím a orientaci ve změnách systému, přístup pracovníků státní správy k rodičům a schopnosti jejich empatie a odborné pomoci.

Parciálními cíli výzkumu bylo zjištění, jak se rodiče v sociálním systému po změnách orientují, jak jim jsou nápomocni sami úředníci. Na základě těchto zjištění byla vytvořena příručka, obsahující návod, jak se orientovat v zákonech a jiných právních dokumentech, týkajících se sociální pomoci a podpory rodinám dětí se sluchovým postižením. Příručka obsahuje zjednodušenou terminologii, termíny, kdy je potřeba žádat o konkrétní finanční nebo materiální formu státní podpory, místa, kde mohou rodiče žádat, konkrétně o co mohou žádat, možnosti opravných prostředků v případě nevyhovění ze strany orgánů státní správy. Tato příručka byla poskytnuta speciálně pedagogickému centru pro sluchově postižené, které ji bude poskytovat svým klientům.

Pro výzkumné šetření byly položeny následující **výzkumné otázky**:

1. ***Jsou všichni sociální pracovníci na Úřadu práce dostatečně kompetentní, aby poskytli žadatelům o různé sociální příspěvky relevantní a srozumitelné informace dle zákona?***
2. ***Zohledňuje sociální šetření dostatečně specifika sluchového postižení?***
3. ***Je sociální šetření objektivní?***

Tuto práci doplňuje diplomová práce Bc. Kateřiny Jandáskové, která by měla být obhájena v květnu 2013 pod názvem „Sociální systém s ohledem na rodiny

s dětmi se sluchovým postižením“. Tento výzkum nazírá na sociální šetření z druhé strany, a to z pozice sociálních pracovníků, kteří pracují na Úřadech práce. Ve výzkumu K. Jandáskové bylo hlavním cílem zjištění, jak se změna sociálního systému projevila na kvalitě práce úředníků a jak ji sami úředníci hodnotí.

4.2 Charakteristika zkoumaného prostředí a zkoumaného vzorku

Výzkumné šetření probíhalo ve dvou fázích, tudíž na dvou místech. Přípravná fáze výzkumného šetření byla prováděna ve speciálně pedagogickém centru pro sluchově postižené, kde byly vedeny rozhovory s rodiči dětí se sluchovým postižením. Výzkumným vzorkem v tomto případě byli rodiče dětí se sluchovým postižením.

Samotné výzkumné šetření bylo prováděno na úřadech práce v rámci Jihomoravského kraje. V tomto případě byli výzkumným vzorkem úředníci, se kterými přijdou do styku právě rodiče dětí se sluchovým postižením. Také v této fázi výzkumného šetření byly vedeny rozhovory, tentokrát s úředníky prostřednictvím zjišťovacích otázek. Bylo také prováděno pozorování zkoumaného prostředí a zejména pozorování chování samotných úředníků.

Speciálně pedagogické centrum – zkoumané prostředí č. 1

První fáze výzkumného šetření probíhala v prostorách speciálně pedagogického centra (dále také SPC). Toto konkrétní SPC se nachází v prostorách základní školy pro sluchově postižené v Jihomoravském kraji. SPC má v budově školy vlastní prostory, vybavené pro práci s dětmi se sluchovým postižením. Tyto prostory jsou oddělené od školy, po vstupu do školní budovy mají vlastní vchod pod uzamčením, takže není možné se do SPC dostat bez toho, aby o tom pracovníci SPC nevěděli.

Celé SPC sestává z menší haly, pracovny nebo kabinetu zaměstnanců SPC a vlastní místnosti, ve které probíhá práce s dětmi se sluchovým postižením. Hala je ozdobena různými výtvarnými a jinými uměleckými výrobky dětí, které jsou klienty SPC. Samotná pracovní místnost je vybavena kobercem, standardním nábytkem, židle se zde nacházejí různých velikostí, neboť se zde pracuje s dětmi nejen školního, ale i předškolního věku. V budově se totiž kromě základní školy nachází i škola mateřská. Místnost obsahuje řadu logopedických a surdopedických pomůcek, elektronické přístroje, knihy a hračky.

Ve speciálně pedagogickém centru pracuje standardní sestava odborných pracovníků, logoped, surdoped a psycholog.

Úřady práce v Jihomoravském kraji – zkoumané prostředí č. 2

V rámci Jihomoravského kraje se nachází Úřady práce v následujících 20 městech či obcích: **Blansko, Boskovice, Brno-město, Břeclav, Bučovice, Hodonín, Hustopeče, Ivančice, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Pohořelice, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice a Kuřim, Tišnov, Veselí nad Moravou, Vyškov, Znojmo, Židlochovice**. Konkrétní sídla jednotlivých úřadů včetně adresy jsou uvedena v příloze č. 1.

Z přílohy č. 1 je zřejmé, že ne ve všech obcích se nachází Úřad práce na jedné adrese. V Boskovicích, Brně a Znojmě existuje více sídel, tudíž je dobré se nejdříve informovat telefonicky, kam má rodič se svou žádostí konkrétně jít. Například v Brně existují 3 pracoviště Úřadu práce, nicméně veškeré žádosti týkající se sociální podpory rodiny s dítětem se sluchovým postižením vyřídí rodiče na jednom místě. Ve dvou případech se konkrétní pracoviště, vyřizující záležitosti ohledně sociální podpory osobám v nepříznivé sociální situaci nenachází na Úřadě práce, nýbrž v budově Obecního úřadu.

Celkově lze charakterizovat dobrou orientaci při hledání Úřadů práce. Pokud si rodiče zjistí přesnou adresu, je pro ně většinou jednoduché Úřad práce najít. Výjimku tvoří jeden případ s problematickým značením a číslováním v obci, kde měli výzkumníci probém vůbec najít adresu, na které se Úřad práce nacházel. Pokud budeme vycházet z toho, že rodiče dítěte se sluchovým postižením znají místní poměry, neměl by pro ně být problém najít správnou instituci pro vyřízení jejich záležitosti.

Poněkud horší situace je ve vnitřní orientaci na samotných Úřadech práce, i když ani ta není dramatická. Ve 3 konkrétních případech byla pro výzkumníky problematická orientace v prostorách Úřadu práce. Značení bylo zmatené, nebo vůbec chybělo. Pro mnohé rodiče může být též zavádějící označení pracoviště, vyřizujícího dávky pro osoby v nepříznivé sociální situaci jako „***nepojistné sociální dávky***“. Na těchto konkrétních místech je nutné obrnit se trpělivostí a ptát se ochotných úředníků nebo ostatních přítomných žadatelů.

Rodiče dětí se sluchovým postižením – zkoumaný vzorek č. 1

Ve speciálně pedagogickém centru pro sluchově postižené proběhly rozhovory s rodiči s dětmi se sluchovým postižením. Vzorek rodičů byl různorodý, zahrnoval rodiny s dětmi s různými typy a stupni sluchového postižení, nicméně převažovaly závažnější sluchové ztráty.

Rozhovory s rodiči se sluchovým postižením byly prováděny zejména z důvodu zjištění, jaké zkušenosti mají rodiče s čerpáním sociálních výhod pro své dítě se sluchovým postižením po změnách v legislativě. Pro výzkumníky byla tato etapa výzkumu nesmírně důležitá pro sběr důležitých podnětů pro další sběr informací na Úřadech práce.

Co se týká samotných rodičů dětí se sluchovým postižením, byli velice ochotni podělit se o své osobní zkušenosti z jednání s úředníky na Úřadech práce po 1. 1. 2012. Výzkumníci si na tyto rozhovory připravili 3 široké otázky, které následně vyústily v polořízený rozhovor. Jednalo se o následující otázky:

1. ***Na jaký problém na úřadě narážíte nejčastěji?***
2. ***Co by podle Vás pomohlo ke zlepšení jednání s úředníky?***
3. ***Co by vám pomohlo lépe se orientovat v nových zákonech?***

Na základě položení těchto otázek se rodiče ve všech případech bez výjimky rozhovořili o svých konkrétních problémech a rozhovor probíhal jako neřízený. Ze zápisků rozhovorů lze shrnout hlavní problémy rodičů do následujících oblastí:

- Sociální pracovníci, se kterými přicházejí rodiče do styku, jsou nekompetentní. Neumí rodičům odpovědět na základní otázky, různí pracovníci podávají různé informace.
- Je rozdíl v rozhodování jednotlivých Úřadů práce. Děti se stejnou diagnózou dostanou různou sociální podporu.
- Při každé návštěvě úřadu musí rodiče neustále dokola nosit stejné dokumenty.
- Rodiče se v zákonech nevyznají, jsou příliš komplikované. Částečně rodičům pomáhají s vyřizováním příspěvků pracovníci Speciálně pedagogického centra. Rodiče by ocenili vstřícnější přístup úředníků nebo nějaký jednoduchý návod, jak v jejich situaci přesně postupovat.

Z těchto výstupů z rozhovorů vzešly výzkumné otázky a byl stanoven postup při výzkumu, který bude popsán ve vlastním výzkumném šetření.

Sociální pracovníci na Úřadech práce – zkoumaný vzorek č. 2

Dalším zkoumaným vzorkem v rámci tohoto výzkumu byli samotní úředníci pracující na Úřadech práce v rámci Jihomoravského kraje. Jednalo se o úředníky, kteří jednají s rodiči dětí se sluchovým postižením, žádajícími o příspěvek na péči, příspěvek na kompenzační pomůcky nebo příspěvek na cestovné nebo průkazku ZTP.

Úředníci mají středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání humanitního zaměření, a to převážně sociálně právní, ojediněle se na úřadě objevuje také speciální pedagog.

Na některých úřadech je zodpovědný jeden úředník za vyřízení všech příspěvků, průkazek a kompenzačních pomůcek. Ve větších obcích je za každou oblast zodpovědný jeden úředník, tudíž rodiče musí naštívit až 3 různé kanceláře a jednat se třemi různými úředníky.

Mezi úředníky výzkumníci narazili na všechny věkové kategorie, od mladých pracovníků s minimální praxí až po zkušené úředníky předdůchodového věku. V 95 % výzkumníci narazili na úřadech na ženy. Pokud se na úřadě objevili muži, byli vždy ve vedoucí funkci. Výzkumníci nikde nenarazili na muže, který by pracoval v této oblasti jako řadový úředník u přepážky.

4.3 Vlastní výzkumné šetření

Výzkumné šetření probíhalo na Úřadech práce v rámci Jihomoravského kraje za účelem zjistit, zda všechny úřady poskytují totožné informace svým klientům a následně zda je poskytnuta osobám s totožným postižením stejná podpora ze strany státu, ať již finanční nebo jiná. Proto byly navštíveny všechny pobočky Úřadů práce, uvedené v předchozí kapitole ve zkoumaném prostředí č. 2. Výzkumníci pojali celý výzkum z pozice rodičů dítěte se sluchovým postižením, a to ročního dítěte s diagnostikovanou hluchotou, se 100% ztrátou sluchu podle Fowlera.

Pro úředníky byla připravena sada otázek, která vycházela ze zkušeností rodičů dětí se sluchovým postižením. Téměř všechny otázky vzešly z rozhovorů s rodiči ve speciálně pedagogickém centru. Zaměření otázek se soustředilo na hlavní problémy, na které rodiče opětovně naráží při jednání na úřadech. Celý výzkum byl zaměřen na erudici a lidský přístup úředníků k rodičům ve složité životní situaci.

Úředníkům byly výzkumníky položeny následující otázky:

1. ***Na co mám jako rodič dítěte se sluchovým postižením nárok?***
2. ***Jakou dostanu finanční podporu?***
3. ***Na jaké úřady nebo instituce ještě musím jít?***
4. ***Jaké doklady potřebuji k vyřízení žádosti?***
5. ***Má roční dítě se sluchovým postižením nárok na nějaké kompenzační pomůcky?***
6. ***Jak staré mají být dokumenty od lékařů?***
7. ***Zajímá vás domácí zázemí? Pokud ano, jak je budete kontrolovat?***

8. ***Zohledňujete v nějaké oblasti osoby se sluchovým postižením oproti osobám s jinými druhy postižení?***
9. ***Existuje nějaká organizace, která pomáhá rodinám dětí se sluchovým postižením?***

Tyto otázky byly položeny na všech úřadech vždy ve stejném pořadí. Vzhledem k tomu, že se odpovědi úředníků více či méně opakovaly, byly po zpracování výsledků šetření zpracovány do formy dotazníků s nejčastěji se opakujícími odpověďmi. Odpovědi byly vyčísleny procentuálně dle častosti jejich výskytu. Dotazník se nachází v příloze č. 2.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí s komentářem

1.	Na co mám jako rodič dítěte se sluchovým postižením nárok?		Počet respondentů
a)	Na příspěvek na péči, na mobilitu, na průkaz ZTP, na kompenzační pomůcky.	10 %	2
b)	Na příspěvek na péči, na mobilitu, na průkaz ZTP.	60 %	12
c)	Na mobilitu, na průkaz ZTP.	5 %	1
d)	Na nic.	25 %	5

Tabulka 2: Nárok rodiče dítěte se sluchovým postižením na příspěvek od státu

Tato otázka byla položena jako první informační dotaz rodičů dítěte se sluchovým postižením, kteří jdou na Úřad práce většinou zcela neinformovaní, mají pouze dílčí pokyny od odborného lékaře nebo pediatra. Vycházeli jsme ze situace, ve které není tazatel obeznámen s legislativou, jen ví, že má na něco nárok, ale neví konkrétně na co.

Největší procento úředníků dle tab. 2 podalo informaci, že kromě kompenzačních pomůcek má rodina s dítětem se sluchovým postižením nárok na všechny ostatní druhy sociální podpory. Na dvou úřadech (to je 10 %) jsme obdrželi informaci, že dítě se sluchovým postižením má nárok také na kompenzační pomůcky, na jednom úřadě (což je 5 %) jsme byli informováni, že do 3 let věku dítěte není nárok na příspěvek na péči a v méně než 30 % jsme se dozvěděli, že dítě se sluchovým postižením nemá žádné nároky na sociální podporu státu, neboť s tímto druhem postižení ji nepotřebuje. Po dalším dotazování bylo zjištěno, že tyto úřady nemají žádné klienty se sluchovým

postižením, tudíž nemají žádné praktické zkušenosti s dopady sluchového postižení na život osoby s tímto druhem postižení a jejích rodinných příslušníků.

Celkově lze charakterizovat nesourodost odpovědí. Úředníci buď byli schopni odpovídat přímo na dotaz, někteří hledali oporu v zákoně nebo nějakých vnitřních předpisech. Z odpovědí je však zřejmé, že si literu zákona vykládají různě.

2.	Jakou dostanu finanční podporu?		Počet respondentů
a)	**12 000 nebo až 15 000 Kč.**	**15 %**	**3**
b)	**Nevím, zavolám nadřízeného.**	**10 %**	**2**
c)	**Maximálně 3 000 Kč.**	**20 %**	**4**
d)	**Ve věku dítěte 1 rok nedoporučujeme žádat o příspěvek, až po ukončení rodičovské dovolené.**	**55 %**	**11**

Tabulka 3: Příspěvek na péči

Po prostudování zákona č. 108/2006 Sb, o sociálních službách víme, že stanovení výše finanční podpory je výsledkem sociálního šetření, které provádí sociální pracovník a posudkový lékař. Výzkumníci ale vycházeli ze situace, kdy se dotazuje rodič, u něhož se předpokládá neznalost zákona.

Více než polovina z dotázaných úředníků dle výsledků z tab. 3 potvrdila, že rodičům jednoletého dítěte ze zákona vzniká nárok na příspěvek na péči, nicméně z vlastní praktické zkušenosti nedoporučovali v tomto věku o příspěvek žádat. U dítěte do 3 let věku se obecně předpokládá, že potřebuje trvalou péči rodičů i v případě, že je intaktní. Dalším argumentem úředníků byl fakt, že v mnoha případech by rodiče po získání příspěvku na péči byli finančně ztrátoví. Zařazení do stupně I nebo II je totiž finančně méně výhodné, než je rodičovský příspěvek. Z praktických zkušeností úředníků vyplynulo, že drtivá většina rodičů se podřídí radě úředníků a o příspěvek na péči požádají až po ukončení své rodičovské dovolené.

Pokud pomineme odpověď b) z tab. 3, která svědčí o nekompetentnosti úředníků na pozici, kterou zastávají, dostáváme se k extrémně odlišným informacím. 15 % úředníků (3 z celkového počtu respondentů) podalo informaci o možnosti získání maximálního příspěvku ve výši 12 000 Kč, který může být ještě o 3 000 Kč

měsíčně vyšší v případě, že rodič je samoživitel. Ve všech případech se jednalo o velmi empatické úředníky, kteří brali své zaměstnání jako poslání a snažili se klientům poskytnout v rámci svých možností maximální možnou podporu. Naopak dvacet procent odpovědí (4 respondenti) z tab. 3, zahrnující příslib příspěvku v minimální výši, přicházela od úředníků, kteří nebyli dobře obeznámeni se závažností sluchového postižení. Dle názoru některých z nich osoby se sluchovým postižením nepotřebují sociální příspěvky vůbec.

Také v tomto případě se projevuje nedostatečná plošná znalost závažnosti sluchového postižení mezi sociálními pracovníky, kteří s osobami se sluchovým postižením pracují.

3.	Na jaké úřady nebo instituce ještě musím jít?		Počet respondentů
a)	**K odbornému lékaři nebo pediatrovi.**	**75 %**	**15**
b)	**Nevím.**	**5 %**	**1**
c)	**Nikam.**	**20 %**	**4**

Tabulka 4: Další instituce

Většina úředníků (75 %) se v tomto případě shodla na odpovědi a) z tab. 4 (15 úředníků z 20 oslovených). Tato odpověď je a není správná. Rodiče totiž prakticky ve všech případech přichází do kontaktu nejdříve s pediatrem, který je s podezřením na sluchové postižení jejich dítěte posílá k odbornému lékaři. Po diagnostikování sluchového postižení je pak lékařem rodič upozorněn na možnost čerpání sociálních dávek. Takto poučen přichází rodič na Úřad práce a vznáší tento dotaz.

Na druhé straně nemůžeme vyloučit situaci, kdy rodič je legislativně znalý a jako první instituci může navštívit právě Úřad práce, kde zjišťuje své další možnosti. Proto v tomto případě je vhodné ocenit snahu úředníka nasměrovat rodiče na odbornou lékařskou péči. Odpověď „nevím“ (zastoupena 5 %, což je 1 respondent) opět svědčí o nekompetentnosti úředníka. Naopak odpověď c) z tab. 4, která tvoří pětinu ze všech dotázaných (4 úředníci), nelze v tomto případě odsoudit, neboť pokud úředník z rozhovoru s rodičem zjistí, že jeho dítě již prošlo lékařskými vyšetřeními, je tato odpověď správná.

Zde je vhodné ještě podotknout, že po položení této otázky by bylo vhodné rodiče upozornit na existenci Středisek rané péče Tamtam, neboť ne všichni rodiče o tomto druhu pomoci rodinám s dětmi se sluchovým postižením mohou vědět. Ze všech 20 navštívených úřadů poskytli tuto informaci pouze dva úředníci (10 % z respondentů). V jednom případě (5 %) byla informace zcela vyčerpávající, ve druhém byla pouze velmi obecná a neadresná, přesto mohla rodiče nasměrovat na to, aby si další informace zjistili již sami.

Vzhledem k tomu, že depistáž nepatří mezi činnosti Středisek rané péče, sami sociální pracovníci by si měli obstarávat informace o existenci podobných sdružení, aby jejich práce a podpora rodinám v sociální tísni byla komplexní. Rodiče dítěte se sluchovým postižením v situaci, kdy jdou poprvé žádat o finanční příspěvek na úřad, nepotřebují jen tuto ekonomickou pomoc, mnohdy by více ocenili radu a nasměrování na další odborníky nebo organizace, sdružující rodiny s podobným životním osudem.

4.	Jaké doklady potřebuji k vyřízení žádosti?		Počet respondentů
a)	**Občanský průkaz, rodný list svůj a dítěte, kartičku zdravotní pojišťovny svou a dítěte.**	**25 %**	**5**
b)	**Občanský průkaz a rodný list dítěte.**	**70 %**	**14**
c)	**Nevím.**	**5 %**	**1**

Tabulka 5: Výčet dokladů, nutných k vyřízení příspěvku na péči

Také v tomto případě se odpovědi v tab. 5 liší, i když na otázku položenou tímto způsobem by měli všichni úředníci odpovědět bez výjimky stejně. Největší procento úředníků (70 %, tedy 14 respondentů z 20), téměř dvě třetiny, navíc nepodalo správné informace, což nám potvrdili sami rodiče v rozhovorech. Rodiče s nekompletní informací, kterou berou jako závaznou, vyplní příslušné dokumenty a se jmenovanými dokumenty váží novou cestu na úřad. Tam se od dalšího úředníka dozví, že jejich žádosti bohužel nemůže být vyhověno, neboť s sebou nemají všechny potřebné doklady. Procento rodičů, kteří nám tuto vlastní zkušenost popisovali, bylo dokonce vyšší, než je uvedené procento v odpovědi b) v tab. 5.

Úředníci by měli perfektně znát nejen platnou legislativu, ale také vnitřní řídící dokumentaci, podle které jsou povinni vykonávat svou práci. Je jejich povinností

znát vše, co souvisí s výkonem jejich funkce, tak dobře, aby svým klientům podávali úplné a relevantní údaje. Skutečnost je bohužel zcela jiná. Nicméně právě sociální pracovníci by si měli uvědomit, jak náročné je pro rodiče, kteří mají dítě s postižením, udělat si čas na další, mnohdy zbytečnou návštěvu úřadu.

Konkrétně v tomto případě jistě není problém, aby nadřízený orgán vyhotovil úředníkům interní dokument, v němž budou taxativně vyjmenovány všechny potřebné dokumenty k různým žádostem, se kterými lidé přicházejí na různé úřady státní správy. Úředníci by tam měli vždy po ruce všechny potřebné informace a tím, že je správně předají žadatelům, ušetří oběma stranám čas a sobě hodně práce, neboť budou s každým žadatelem jednat pouze jednou. Při správném výkonu své práce by měli z vykonané činnosti a tím i ze sebe lepší pocit a také žadatelé by chodili na úřady raději. Celkově by se zlepšilo vnímání úřednictva.

5.	Má roční dítě se sluchovým postižením nárok na nějaké kompenzační pomůcky?		Počet respondentů
a)	**Obraťte se na nějakou organizaci pro sluchově postižené, tam vám podají bližší informace.**	**15 %**	**3**
b)	**Nevím.**	**35 %**	**7**
c)	**Ne.**	**50 %**	**10**

Tabulka 6: Kompenzační pomůcky

Pouze mizivé procento úředníků (15 %, což jsou 3 respondenti) odpovědělo na tuto otázku uspokojivě, jak vyplývá z tab. 6. Je potřeba se vžít do situace rodiče, který má roční dítě s diagnostikovaným sluchovým postižením. Takový rodič může být stále v nevyrovnaném psychickém stavu, kdy se chytá jakékoliv lidské pomoci, byť by byla pouze slovní radou. Nutno podotknout, že 100 % úředníků vůbec nevědělo, jaké kompenzační pomůcky by osobě se sluchovým postižením mohly být nabídnuty. Po vznesení dotazu začala většina z nich listovat v prováděcí vyhlášce k zákonu č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a tam hledat oporu pro své prohlášení.

Jeden úředník poradil obrátit se na Středisko rané péče Tamtam s žádostí o konzultaci ohledně možnosti využití kompenzačních pomůcek a další pomoci rodině dítěte se sluchovým postižením. Dva úředníci poskytli radu, aby se rodina

obrátila na Českou unii neslyšících, jeden z nich dokonce uvedl adresu sídla této organizace. Tito úředníci sice neznali problematiku kompenzačních pomůcek pro osoby se sluchovým postižením, přestože bylo v jejich kompetenci posuzování žádostí o příspěvky na ně, nicméně byli alespoň schopni rodiče nasměrovat na jiné instituce. Rodiče z těchto úřadů budou odcházet sice neuspokojeni, přesto alespoň s nadějí, že jim pomohou někde jinde.

Úředníci, kteří nevěděli, jaké kompenzační pomůcky by mohly být poskytnuty ročnímu dítěti se sluchovým postižením, rozpačitě listovali prováděcí vyhláškou, která obsahuje výčet kompenzačních pomůcek, a nebyli schopni podat žádnou relevantní informaci.

Polovina úředníků suverénně trvala na tvrzení, že roční dítě se sluchovým postižením nemá nárok na žádnou kompenzační pomůcku, neboť v tomto věku žádnou ke svému životu nepotřebuje. Někteří z úředníků se velmi podivovali, že pro dítě s tímto druhem smyslového postižení někdo vůbec nějakou kompenzační pomůcku požaduje.

Pokud si v tomto okamžiku ještě jednou projdeme výčet kompenzačních pomůcek pro osoby se sluchovým postižením, musíme dát úředníkům s odmítavým postojem za pravdu. Roční dítě opravdu nepotřebuje signalizaci zvonění, zesílení televize ani další vyjmenované věci. Nicméně úředník nemůže neznalého rodiče striktně odmítnout. Jeho povinností by mělo být seznámení rodičů s kompenzačními pomůckami a společné posouzení, zda některá z nich je pro jejich roční dítě využitelná. Jak bylo zmíněno výše, rodiče se mohou nacházet ve špatném psychickém stavu, bez dřívějších zkušeností s osobami se sluchovým postižením a jejich potřebami. Toto vše by měl sociální pracovník brát v úvahu a podle toho k jednání s rodiči dítěte s postižením také přistupovat.

6.	Jak staré mají být dokumenty od lékařů?		Počet respondentů
a)	**Aktuální.**	**50 %**	**10**
b)	**Maximálně rok.**	**5 %**	**1**
c)	**Nevím, přineste, co máte.**	**45 %**	**9**

Tabulka 7: Platnost lékařské dokumentace

Otázka z tab. 7 byla položena úředníkům na žádost rodičů a vyplynula z provedených rozhovorů, které předcházely samotnému výzkumného šetření. Výzkumníky byla položena z důvodu srovnání odpovědí jednotlivých úředníků. Lékařská zpráva je samozřejmě jedním z důležitých dokumentů, na jehož základě probíhá celé sociální šetření. Z rozhovorů s rodiči vyplynulo, že úředníci se většinou o tom, že by rodiče měli mít k dispozici také nějaké lékařské zprávy o sluchovém postižení jejich dítěte, při prvním setkání vůbec nezmiňují. Toto se potvrdilo také výzkumníkům. Vyplývá to i z odpovědí v tab. 5, neboť mezi dokumenty, které úředníci jmenovali jako nezbytné k vyřízení žádosti o příspěvek na péči, lékařské potvrzení vůbec nefiguruje. Proto byla položena zvláštní otázka pouze na lékařskou zprávu.

V právních dokumentech výzkumníci neobjevili klauzuli o stáří lékařských dokumentů, které se k sociálnímu šetření přikládají. Proto se nelze divit ani neurčitým odpovědím úředníků. Ve všech případech otázka úředníky zaskočila a odpověď byla pronesena nejistě.

Pokud odpovědi vyhodnotíme, lze konstatovat, že 50 % úředníků (to je 10 z 20 respondentů) odpovědělo vlastně správně, neboť u ročního dítěte nelze předpokládat, že by lékařská vyšetření byla starší několika měsíců. Také téměř padesáti procentní odpověď c) je uspokojující (9 respondentů, kteří tvoří 45 % všech oslovených), úředník si uvědomil svou neznalost, na druhou stranu zareagoval adekvátně. Jediný úředník (5 %), který podal určitou odpověď, sice také neodpověděl špatně, ale zřejmě klienta neposlouchal pozorně, neboť by nemohl po ročním dítěti chtít maximálně rok staré lékařské potvrzení. I takové maličkosti mohou rodiče rozladit.

7.	Zajímá vás domácí zázemí dítěte? V případě, že ano, jak je bude kontrolovat?		Počet respondentů
a)	Ano zajímá, kontrola osobní návštěvou v místě bydliště dítěte.	80 %	16
b)	Nevím.	15 %	3
c)	Ne.	5 %	1

Tabulka 8: Sociální šetření v rodinném prostředí

Jak je nám známo ze Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, sociální šetření provádí pověřený sociální pracovník, a to i v místě bydliště žadatele

o příspěvek na péči. Proto si u této odpovědi nejdříve rozebereme reakce úředníků a pak na ně navážeme zkušenostmi rodičů, kteří byli osobně účastni sociálního šetření.

Správná odpověď v tab. 8 je varianta a). Pověřený sociální pracovník je povinen osobně prošetřit stupeň závislosti dítěte se sluchovým postižením na pomoci jiných osob. Poté, co rodiče podají žádost o příspěvek na péči, domluví si sociální pracovník s rodiči návštěvu v jejich domácím prostředí, během které zjišťuje, které činnosti dítě zvládá a do jaké míry a které úkony zvládá s obtížemi nebo nezvládá vůbec. Úředník se řídí taxativně vyjmenovanými činnostmi v §9 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jsou to například osobní hygiena, stravování, komunikace, mobilita, osobní aktivity a další. Všechny činnosti jsou samozřejmě posuzovány také s ohledem na věk dítěte se sluchovým postižením.

3 úředníci, kteří nevěděli (15 %), přiznali svou nekompetentnost. Na druhé straně alespoň nepodali špatnou informaci. Ve dvou případech zavolal úředník svého nadřízeného, který zodpověděl dotaz správně, v jednom případě úředník přislíbil, že to zjistí a bude klienta informovat, jakmile přijde s vyplněnou žádostí a příslušnými dokumenty. Méně než 10 % úředníků (konkrétně to byl 1 respondent) odpovědělo zcela špatně a tím způsobilo žadatelům do budoucnosti protahující se a nepříjemné sociální šetření.

Nyní se vrátíme k tomu, co následuje poté, kdy sociální pracovník ukončí sociální šetření v místě bydliště dítěte se sluchovým postižením, jehož rodiče žádají o příspěvek na péči. K této žádosti přiloží sociální pracovník výsledky svého šetření a vyjádření pediatra a všechny dokumenty předává posudkovému lékaři. Zde je nutné ještě podotknout, že vyjádření pediatra vychází z odborných vyšetření u specialistů na ORL nebo audiologii, z nichž pediatr vyhotoví lékařskou zprávu pro účely sociálního šetření.

Posudková komise, složená z několika lékařů, pak prostuduje příslušné dokumenty a na základě jejich vyhodnocení dítě zařadí do kategorie lehké, středně těžké, těžké nebo úplné závislosti. Může se také stát, že je dítě vyhodnoceno jako zcela nezávislé a žádost je zamítnuta.

Právě tato skutečnost, že je závislost dítěte se sluchovým postižením na jiné fyzické osobě posuzována pouze z papírových dokumentů, je všemi rodiči považována za neobjektivní. Děti se sluchovým postižením většinou nemají problémy se zvládáním běžných činností a situací. Problémy nastávají díky

komunikační bariéře. Ta se ale v rámci sociálního šetření, postaveného spíše na bariérách tělesného či mentálního ražení, projeví jen minimálně. Rodiče by uvítali i možnost, aby šetření u posudkové komise mohli být přítomni a jako svědci vypovědět o schopnostech svého dítěte. To však v současné době není možné. V případě, že žádost je zamítnuta, rodiče se ani nedozví, na základě jakých faktů byla zamítnuta, je jim pouze doručeno oznámení o nevyhovění jejich žádosti. Proti zamítnutí žádosti existují opravné prostředky, je ovšem velmi těžké odvolávat se proti něčemu, když protistraně není dostatečně znám důvod, kvůli kterému byla žádost zamítnuta.

Pro zajímavost zde uvádíme tab. 9 s přehledem, kolik žádostí o příspěvky na péči bylo projednáváno v letech 2007 – 2009 a s jakým výsledkem byly vyřízeny. Tabulka je informativní pro dokreslení představy o množství žádostí, kterými se musí zabývat nejen sociální pracovníci, ale také posudkoví lékaři:

	I. stupeň	II. stupeň	III. stupeň	IV. stupeň	neuznáno	CELKEM
2007	**37 556**	**29 734**	**22 768**	**27 292**	**29 244**	**146 594**
2008	**44 048**	**40 806**	**34 618**	**27 251**	**25 667**	**172 390**
2009 (do 30.6.)	**21 035**	**21 909**	**17 367**	**12 766**	**9 975**	**83 052**
CELKEM	**102 639**	**92 449**	**74 753**	**67 309**	**64 886**	**402 036**

Tabulka 9: Počet posouzených žádostí ve věci stupně závislosti (SZ) pro účely příspěvku na péči v letech 2007–2009
Zdroj: Statistické údaje programu Posudky ze dne 30. 6. 2009 (Čeledová, L. [online])

8.	Zohledňujete v nějaké oblasti osoby se sluchovým postižením oproti osobám s jinými druhy postižení?		Počet respondentů
a)	**Ne, všechna postižení jsou posuzována podle stejných kritérií.**	**70 %**	**14**
b)	**Nevím.**	**10 %**	**2**
c)	**Ne, naopak osoby se sluchovým postižením jsou soběstačnější než osoby s jiným druhem postižení.**	**20 %**	**4**

Tabulka 10: Srovnání sluchového postižení s ostatními druhy postižení

Tento dotaz nevyplynul z rozhovoru s rodiči dětí se sluchovým postižením, byl úředníkům kladen z důvodu zjištění jejich povědomí o sluchovém postižení a jeho dopadu na kvalitu života jedince, který je jeho nositelem.

Zákon nerozlišuje mezi jednotlivými druhy postižení. Stanovuje škálu činností, které sociální pracovník posuzuje bez ohledu na druh postižení osoby, která je předmětem sociálního šetření. Proto většina úředníků zodpověděla otázku z tab. 10 správně ve smyslu znění zákona. Opět jsme měli 10 % odpovědí (2 respondenti), kdy úředník neuměl zodpovědět. V těchto případech se jednalo o úředníky, kteří se za dobu své současné praxe s klientem se sluchovým postižením nesetkali.

Také v tomto případě výzkumníci narazili na podceňování závažnosti sluchového postižení, a to konkrétně u úředníků, kteří měli pocit, že osoby se sluchovým postižením jsou do systému sociální podpory zařazeny zbytečně, neboť druh jejich postižení je v běžném životě nijak závažně neomezuje.

Otázka z tab. 10 byla na většině Úřadů práce dále rozvedena v rozhovoru, ze kterého chtěli výzkumníci zjistit odůvodnění názoru úředníků. Druhým důvodem bylo přimět úředníky k zamyšlení, zda je výčet úkonů v §9 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách dostatečně objektivní pro všechny druhy postižení. Ve všech případech bylo zjištěno, že úředníci nejsou do hloubky seznámeni se specifiky sluchového postižení a nejen sluchové, nýbrž také zrakové postižení mají tendenci hodnotit jako méně závažné ve srovnání s postižením mentálním nebo tělesným. Pokud jsme požádali úředníky, aby všechna postižení seřadili od „nejtěžšího k nejlehčímu“, vždy zařadili sluchové postižení jako nejlehčí. S hluchoslepotou měli úředníci jen mizivé zkušenosti.

9.	Existuje nějaká organizace, která pomáhá rodinám s dětmi se sluchovým postižením?		Počet respondentů
a)	Ano.	30 %	6
b)	Nevím.	65 %	13
c)	Ne.	5 %	1

Tabulka 11: Raná péče

Také otázka z tab. 11 byla úředníkům položena výzkumníky z důvodu zjištění informovanosti a přehledu úředníků o problematice osob se sluchovým postižením, znalosti poradenského systému či povědomí o existenci různých organizací pro sluchově postižené a kultuře Neslyšících.

Téměř třetina úředníků (30 % neboli 6 respondentů) si byla vědoma toho, že existují nějaká sdružení nebo organizace, které poskytují nějaké služby osobám se sluchovým postižením. Několik z nich vědělo o existenci Střediska rané péče, ostatní buď jmenovali Českou unii neslyšících, nebo odkazovali na získání informací prostřednictvím internetu nebo odborného lékaře.

Úředníci, kteří nevěděli o žádné organizaci (13 respondentů z 20, což činí 65 % ze všech dotázaných), také odkazovali na nejrůznější možnosti získání informací na internetu. Konkrétní odkaz ale neposkytli. Pouze 5 % úředníků (1 respondent) odpovědělo, že neexistuje žádná instituce, která by se zabývala pomocí rodinám s dětmi se sluchovým postižením. Tito úředníci nebyli ani ochotni se s výzkumníky dále na toto téma bavit.

Jak vyplývá z této tabulky a poznatků z rozhovorů s úředníky nad touto otázkou, lze konstatovat, že pouze malé procento sociálních pracovníků na Úřadu práce je alespoň částečně informováno o službách, které jsou v České republice poskytovány osobám se sluchovým postižením, a to jak ze zákona, tak v rámci různých občanských sdružení. Větší část úředníků neví o světě Neslyšících a sluchově postižených nic víc, než s čím se osobně setkají při výkonu své práce.

4.4 Závěry výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo vyvoláno legislativní změnou v poskytování sociálních dávek, která se dotkla také rodin s dětmi se sluchovým postižením. Šetření provedené na Úřadech práce v Jihomoravském kraji bylo koncipováno z pohledu rodičů. S tímto záměrem byly také stanoveny tři výzkumné otázky, jejichž potvrzení či vyvrácení mělo ukázat, jak na rodiče v obtížné životní situaci působí úřední jednání a hlavně jak jsou sami úředníci schopni rodičům tuto situaci zpříjemnit nebo naopak zkomplikovat.

Nyní k vlastnímu vyhodnocení výzkumných otázek, které vycházelo z poznatků a informací z vlastního výzkumného šetření:

1. ***Jsou všichni sociální pracovníci na Úřadu práce dostatečně kompetentní, aby poskytli žadatelům o různé sociální příspěvky relevantní a srozumitelné informace dle zákona?***

Pokud bychom vyhodnocovali tuto otázku čistě z logického hlediska, museli bychom jednoznačně konstatovat, že všichni sociální pracovníci na Úřadu práce v rámci Jihomoravského kraje nejsou dostatečně kompetentní, neboť ani na jednu otázku neodpověděli všichni stejně. Výzkumná otázka se nepotvrdila. Nicméně při detailnějším rozboru dotazníku nelze s takto striktní odpovědí souhlasit.

V dotazníku jsou otázky, na které bylo možné odpovědět jednoznačně. Jsou to konkrétně otázky č. 1, 4, 7, 8 a 9. Otázky č. 2, 3, 5 a 6 byly spíše zjišťovací, úředník na ně nemohl odpovědět jedinou správnou odpovědí, neboť v daném okamžiku jednak neměl dostatek informací, na druhé straně nejsou v zákoně jednoznačně stanoveny.

Pokud sečteme procenta správně zodpovězených otázek a graficky je vyznačíme modrou barvou, na rozdíl od hnědě označené neznalosti nebo nesprávné odpovědi, která je znázorněna zeleně, zjistíme, že návštěvníci Úřadu práce mají nadpoloviční šanci jednat s úředníkem, kterým jim buď odpoví správně, nebo jim správnou informací zjistí. Z pěti vyhodnocovaných otázek je u tří tato šance dokonce dosti vysoká.

Práci úředníků do velké míry ovlivňují osobnostní vlastnosti každého z nich, míra empatie, kladný vztah k práci, vztah k lidem, konkrétní rozpoložení a mnoho dalších psychosociálních faktorů. Proto z kvalitativního hlediska lze tuto výzkumnou otázku vyhodnotit i tak, že všichni sociální pracovníci sice nejsou kompetentní, nicméně více jako polovina z nich ano. Přesto se otázka nepotvrzuje.

Negativní výsledek plně potvrzuje špatné zkušenosti rodičů dětí se sluchovým postižením z jednání na Úřadech práce a obtížné získávání relevantních informací.

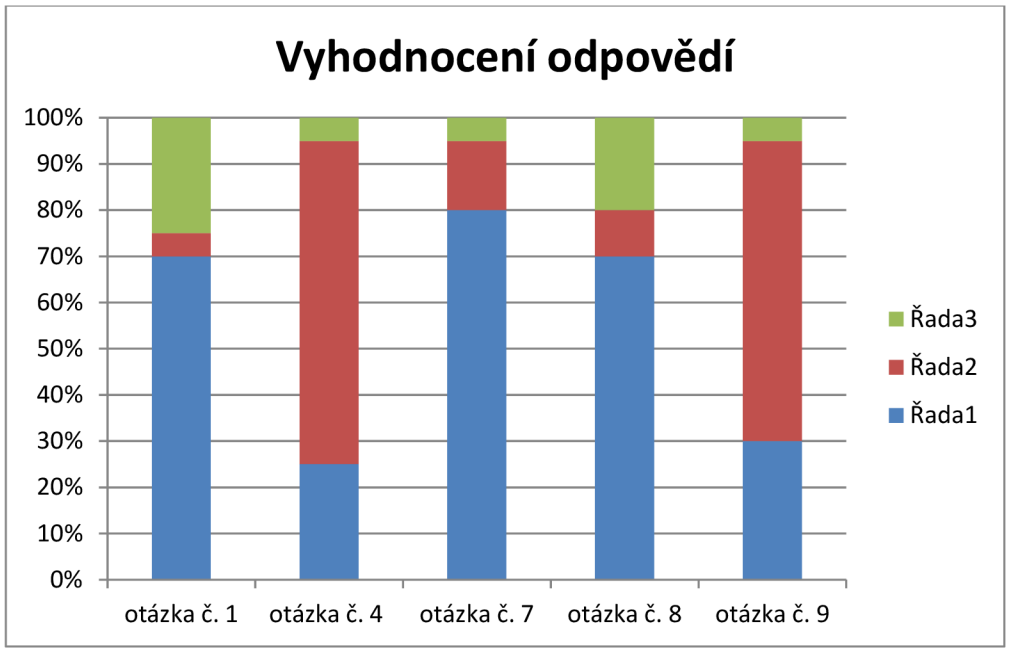

Tabulka 12: Graf vyhodnocení odpovědí

2. Zohledňuje sociální šetření dostatečně specifika sluchového postižení?

Na tuto výzkumnou otázku nalezneme jednoznačnou odpověď v rozboru otázky z tab. 10, která zjišťovala u sociálních pracovníků, zda jsou osoby se sluchovým postižením v nějaké oblasti sociálního šetření zohledňovány oproti osobám s jiným druhem postižení. Vzhledem k tomu, že na tuto otázku odpovědělo 70 % dotázaných záporně a dalších 20 % dokonce projevilo názor spíše na znevýhodnění sluchového postižení vůči ostatním postižením, můžeme konstatovat, že tato výzkumná otázka se nepotvrdila.

Sociální šetření nezohledňuje specifika sluchového postižení. Všechny osoby s postižením jsou posuzovány podle stejných kritérií, aniž by bylo přihlédnuto ke konkrétnímu typu postižení. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, sociální šetření je koncipováno spíše na zohlednění mentálního a tělesného postižení. To vyplývá i z toho, jaké konkrétní činnosti a aktivity jsou v rámci sociálního šetření posuzovány. Jedná se z větší části o sebeobsluhu a běžné úkony denního života, které jsou komplikovaně proveditelné právě pro osoby s tělesným postižením z důvodu poškození jejich motorického systému a pro osoby s postižením mentálním zase z důvodu neschopnosti pochopit smysl jednotlivých činností.

Výzkumná otázka se nepotvrdila, nicméně se potvrdily osobní zkušenosti rodičů dětí se sluchovým postižením, kteří jsou průběhem sociálního šetření v drtivé většině zklamáni. Zaráží je u sociálních pracovníků neznalost závažnosti sluchového postižení a jeho dopadu na celý život osoby s tímto druhem postižení a jejích

rodinných příslušníků. Sociální šetření je dle vyjádření rodičů dětí se sluchovým postižením v té podobě, v jaké dnes existuje, pro posuzování osob se sluchovým postižením zcela nevyhovující.

3. Je sociální šetření objektivní?

Sociální šetření probíhá ve dvou fázích. V první fázi navštíví sociální pracovník domácí zázemí rodiny, která má dítě se sluchovým postižením a z toho důvodu si žádá o příspěvek na péči o toto dítě. Pověřený sociální pracovník provede šetření dle §9 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dle výsledků pozorování a s přihlédnutím k vlastním zkušenostem z dosavadních sociálních šetření sociální pracovník vyplní interní dokument, který slouží jako výstup konkrétního sociálního šetření. Tato fáze je do určité míry objektivní, neboť je kvalitativním posouzením situace žadatele za použití klasických metod jako pozorování, rozhovor, studium dokumentu, někdy bývá k dispozici také anamnéza.

Přesto tuto fázi sociálního šetření považují rodiče za zcela neobjektivní, neboť sociální pracovníci nemají dostatečné znalosti o problematice sluchového postižení. Také je nutné zde připomenout i fakt, který je v této práci zmíněn již mnohokrát, že neobjektivní je zejména §9 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, neboť je postaven obecně na všechna postižení a spíše vyzdvihuje obtíže tělesného a mentálního rázu.

Sociální pracovník zpracuje výsledky svého šetření do zprávy a vyžádá si od žadatele lékařskou zprávu o typu a závažnosti sluchového postižení. Ve většině případů toto potvrzení vytváří pediatr z podkladů od odborného lékaře.

Tyto dokumenty jsou pak předloženy lékařské posudkové komisi, která rozhodne o stupni závislosti osoby se sluchovým postižením na pomoci jiných osob. Komise může také rozhodnout, že žádající osoba je dostatečně soběstačná, a nepřidělí žádný stupeň závislosti, tudíž žádnou finanční podporu.

Vzhledem k tomu, že lékařská posudková komise posuzuje nároky žadatelů pouze z vypsaných dokumentů, které připravovalo několik dalších osob, je zde vysoká pravděpodobnost zkreslení údajů, chyby nebo i ztráty důležité informace ze zdrojového dokumentu. Z toho důvodu bylo výzkumníky konstatováno, že sociální šetření v této fázi není objektivní. Přestože byla u části výzkumu uznána určitá objektivnost, je možné u této výzkumné otázky spíše stanovit, že na ni byla negativní odpověď.

4.5 Doporučení pro praxi

Ze závěrů výzkumného šetření lze doporučit rodičům dítěte se sluchovým postižením následující postup:

- O sociální příspěvky se začít zajímat až v okamžiku, kdy mají rodiče jasnou diagnózu od odborného lékaře, a dítě dovršilo 1 rok věku.
- Najít si na internetu (nebo se zeptat u lékaře či v poradenském zařízení) nejbližší Úřad práce, kam rodiče podle bydliště spadají.
- Před návštěvou úřadu si zjistit úřední hodiny, a zda úřad opravdu sídlí tam, kde je uvedeno.
- Obrnit se trpělivostí a uvědomit si, že i úředník je jen člověk.
- Pokud si rodiče nejsou jistí, že budou schopni vysvětlit své požadavky, vzít si s sebou komunikačně zdatnou osobu, která zná jejich rodinné poměry.
- Nebát se úředníkovi říct, že něčemu nerozumíme nebo něco nechápeme.
- Pokud rodiče neví, co s sebou při další návštěvě úřadu vzít, požádat úředníka, aby jim seznam potřebných dokumentů sepsal.
- Nebránit se ochotnému úředníkovi v případě, že nabídne nadstandardní službu, například vypsání žádosti místo rodičů.
- V případě, že sociální šetření neskončí výsledkem, který rodiče očekávali, využít všech opravných prostředků, které zákon nabízí.

Podrobnější rady rodičům, jak postupovat před zahájením sociálního šetření a na co se připravit, jsou uvedeny v samostatné příloze č. 3 k této práci. Příloha je k dispozici na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity.

ZÁVĚR

Změny v legislativě, které ovlivnily způsob vyplácení sociálních dávek a také jejich výši, způsobily mezi laickou veřejností nepřehlednou situaci. Přestože se u většiny osob v sociálně nepříznivé situaci nic nezměnilo na důvodu, díky kterému jim byla vyplácena určitá sociální dávka, najednou byly posuzovány jinak a ve většině případů měla tato změna dopad na snížení státní sociální podpory a tudíž zhoršení ekonomické situace.

V našem případě lze vyvozené závěry konkrétně aplikovat na určitou rodinu s dítětem se sluchovým postižením. Dítěti se od 1. 1. 2012, kdy vstoupil v platnost nový zákon o sociálních službách, sluch nezměnil, jeho lékařská diagnóza zůstala stejná. Přesto najednou jeho rodiče v některých případech dostávají nižší příspěvek na péči, neboť sociální šetření podle nového zákona posuzuje tento konkrétní případ jinak. Úřady však takto finančně postiženým rodinám nic nevysvětlí, úředníci nejsou schopni rodičům v mnoha případech podat relevantní informace.

Výzkumné šetření se proto zaměřilo na průzkum situace, v níž se rodiče dětí se sluchovým postižením ocitnou při vyřizování sociálních příspěvků na Úřadu práce. V rámci této práce byl výzkum prováděn z hlediska rodičů, kteří žádají o příspěvek na péči a další možné sociální dávky. K tomuto tématu se váže ještě výzkum Bc. Kateřiny Jandáskové, která naopak zvolila pohled úředníka, který jistě také nemá lehkou pozici. V její práci můžeme na celou problematiku nahlédnout očima sociálního pracovníka, s jak relevantními a aktuálními údaji pracuje a zda je vůbec v jeho silách vyhovět všem dotazům žadatelů o sociální dávky.

Z pohledu rodičů dítěte se sluchovým postižením se prokázalo, že úředníci nepodávají všude stejné informace. V mnoha případech podají pouze dílčí informace, čímž zbytečně prodlužují vyřizování žádostí a celé sociální šetření, někdy byly dokonce podány informace špatné nebo žádné. Je zřejmé, že sami úředníci nemají k dispozici aktuální vnitřní řídící dokumentaci, která by jim pomohla v případech, kdy si nejsou jisti. Na druhé straně jsou to právě profesionální sociální pracovníci, kteří mají znát platnou legislativu tak, aby byli schopni všem žadatelům podat relevantní a úplné informace. Navíc sociální zaměření jejich práce vyžaduje jistou míru empatie, neboť jednají s osobami, které se nachází v nepříznivé sociální situaci.

Zaměstnání úředníka na Úřadě práce je profese jako každá druhá. Některý úředník svou práci bere jako poslání a snaží se pomoci žadatelům získat maximální možnou sociální podporu, nebo alespoň poradí či příjemným a vstřícným

vystupováním pomůže překonat zklamání z výsledku sociálního šetření. Jiný úředník, unavený životem a svou prací, nespokojený v osobním životě nebo z mnoha jiných důvodů prostě jen plní své pracovní povinnosti a o klienta se nezajímá. Takový úředník se nesnaží zjistit nejnovější informace ze svého oboru, aby mohl žadateli poradit.

Rodiče dítěte se sluchovým postižením si nemohou vybrat, za jakým úředníkem půjdou svou žádost vyřizovat. Mnohdy nejsou ani schopni se orientovat v zákonech, neví, o co mohou vůbec požádat. Prožívají těžké životní rozčarování, neboť mají dítě se sluchovým postižením. S tím souvisejí komunikační problémy, časté návštěvy lékaře a s tím spojené finanční výdaje. Na úřadě, kde očekávají odbornou pomoc a lidské zacházení, se jim mnohdy dostane pouze dílčí strohé informace.

V naší demokratické společnosti se v poslední době stále častěji skloňují lidská práva, termín inkluze již není neznámý ani širší veřejnosti. Přesto máme před sebou ještě dlouhou cestu, kdy naše společnost do důsledku pochopí, že mezi námi žijí lidé s různými druhy postižení, které s sebou nesou různé potřeby a různá specifika při komunikaci například u osob se sluchovým postižením. Bude ještě dlouho trvat, než majoritní společnost nejen přijme, ale hlavně pochopí a bude respektovat každou osobu s postižením jako plnohodnotnou osobnost, která se pouze jinak pohybuje, myslí nebo komunikuje. Pak se jistě dočkáme i zlepšení přístupu úředníků k osobám s postižením.

Shrnutí

Diplomová práce se věnuje problematice orientace rodičů dětí se sluchovým postižením v sociálním systému po změnách v legislativě a tím zejména ve vyplácení sociálních dávek. Teoretická část je věnována sluchovému postižení, a to jak z hlediska výchovy, to znamená z pohledu surdopedie, tak z lékařského hlediska. Práce se také zmiňuje o historickém vývoji postavení osoby se sluchovým postižením ve společnosti a současném postavení komunity Neslyšících. V diplomové práci je rozebrána platná legislativa a také poradenský systém pro osoby se sluchovým postižením, který je v rámci rané péče součástí sociálního systému. Dále jsou představeny některé organizace pro osoby se sluchovým postižením a zmíněny kompenzační pomůcky. Jelikož přítomnost osoby se sluchovým postižením v rodině je zátěžovou situací, práce se také věnuje rozboru psychické, sociální a ekonomické situace rodiny dítěte se sluchovým postižením. Představuje komunikační systémy pro sluchově postižené a možnosti vzdělávání na všech vzdělávacích stupních. Teoretická část končí kapitolou, v níž se hovoří o možnostech zapojení jedince se sluchovým postižením do společnosti v návaznosti na jeho vzdělání a komunikační kompetence.

Empirická část diplomové práce je věnována výzkumu mezi úředníky, kteří pracují jako sociální pracovníci na Úřadech práce. V rámci výzkumu bylo zjišťováno postavení rodičů během sociálního šetření. Bylo provedeno srovnání úrovně poskytovaných služeb a informací v rámci všech Úřadů práce v Jihomoravském kraji.

Summary

Diploma thesis deals with issue of problems of parents with hearing impaired children during their social examination after big changes in legislation, especially in paying out the social benefits. The theoretical part focusses on the hearing impairment not only in light of education but also in medical perspective. The thesis makes references to the historical development of hearing impaired persons´ attitude in society and to the up to date attitude of the Deaf Community. Furthemore the thesis concetrates on the actual legislation and advisory system for people with hearing impairment. The thesis presents some organisations for people with hearing impairment and speaks about compensational aids. Having a hearing impaired member of family is very stressfull, therefore the diploma thesis analyses psychological, social and economical situation of the family with the hearing impaired child. The thesis mentions special communications systems for people with hearing impairment and their educational posibilities at all educational levels. The last theoretical chapter is dedicated to posibilities of people with hearing impairment to participate in society with regart to their education and communication attributions.

The research part of the diploma thesis is dedicated to the research among the civil servants that work as social workers at Employment Office. The research analyses the position of parents during the social investigation. The thesis compares the level of knowledges and corectness of information that are provided by the civil servants in South Moravia.

Seznam použitých pramenů

Použitá literatura

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. et al. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami V.*, Paido, Brno 2011, ISBN 978-80-7315-220-8

BULOVÁ, A. in PIPEKOVÁ, J a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Paido, Brno 1998, ISBN 80-85931-65-6

HAHN, A. a kolektiv: *Otorinolaryngologie a foniatrie v současné praxi*, GRADA Publishing, Praha 2007, ISBN 978-80-247-0529-3

HOFMANOVÁ, M.: *Audiometrie v ORL ordinaci. Diagnostika sluchových poruch,* Brno 2008, brož.

HORÁKOVÁ, R. *Surdopedie,* Paido, Brno 2011, ISBN 978-80-7315-225-3

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení – úvod do surdopedie*, Portál, Praha 2012, ISBN 978-80-262-0084-0

HRUBÝ, J.: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 2. díl*, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Praha 1998, ISBN 80-7216-075-3

JABůREK, J. *Bilingvální vzdělávání neslyšících*, SEPTIMA, Praha 1998, ISBN 80-7216-052-4

JANOTOVÁ, N., ŘEHÁKOVÁ, K. *Surdopedie, Komunikace sluchově postižených I.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1990, číslo publikace 1021-6281

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*, C. H. Beck, Praha 1995, ISBN 80-7179-031-1

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, B.: *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*, Univerzita Karlova, Praha 1996, ISBN 80-7184-239-7

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P.: *Sociální práce v praxi*, Portál, Praha 2005, ISBN 80-7367-002-X

PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Paido, Brno 2010, ISBN 978-80-7315-198-0

PLEVOVÁ, M.: *Dítě se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním v rodinné terapii*, Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky, Brno 2007, ISBN 978-80-210-4372-5

POTMĚŠIL, M. a kolektiv: *Psychosociální aspekty sluchového postižení,* Masarykova univerzita, Brno 2010, ISBN 987-80-210-5184-3

PULDA, M.: *Surdopedie*, Univerzita Palackého, pedagogická fakulta, Olomouc 1992, ISBN 80-7067-190-4

SVOBODOVÁ, K.: *Logopedická péče o děti s kochleárním implantátem*, SEPTIMA, Praha 1997, ISBN 80-7216-002-8

STRNADOVÁ, V**.** *Současné problémy české komunity Neslyšících I. Hluchota a jazyková komunikace*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha 1998, ISBN 80-85899-45-0

STRNADOVÁ, V**.** *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu, I. díl Náhlá ztráta sluchu*, ASNEP, Praha 2001, ISBN 80-903035-2-8

STRNADOVÁ, V.: *Úvod do surdopedie*, Technická univerzita v Liberci, Katedra pedagogiky a psychologie, Liberec 2002, ISBN 80-7083-564-8

SVOBODOVÁ, K. *Logopedická péče o děti s kochleárním implantátem,* Nakladatelství Septima, Praha 1997, ISBN80-7216-002-8

ŠÁNDOROVÁ, Z.: *Vybrané kapitoly z komprehenzivní surdopedie*, Gaudeamus, Hradec Králové 2003, ISBN 80-7041-605-X

ŠLAPÁK, I.: *Kapitoly z otorhinolaryngologie*, Paido, Brno 1994, ISBN 80-901737-5-6

TOŠNEROVÁ, T. a kolektiv autorů: *Vzdělávání pro pracovníky sociální péče*, Česká asociace pečovatelské služby, Praha 2006, ISBN 80-239-6951-X

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál, s.r.o., Praha 2012, ISBN 978-80-262-0225-7

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K.: *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*, KEY Publishing s.r.o., Ostrava 2008, ISBN 978-80-87071-69-4

Internetové zdroje

Obrázek č. 1: Maslowova pyramida [online] Dostupné na WWW: http://www.google.cz/imgres?q=maslowova+pyramida&hl=cs&sa=X&tbo=d&biw=1366&bih=566&tbm=isch&tbnid=y6T93BacyFzpuM:&imgrefurl=http://halek.info/www/prezentace/marketing-prednasky5/mprp5-print.php%3Fprojection%26l%3D05&docid=DxqW-Oc-TaIyfM&imgurl=http://halek.info/www/prezentace/marketing-prednasky5/obrazky/maslowova_pyramida_potreb.png&w=939&h=551&ei=5B_OUIeIC9HJswbZ5YGADA&zoom=1&iact=hc&vpx=1026&vpy=168&dur=188&hovh=172&hovw=293&tx=190&ty=122&sig=111459391384466715984&page=1&tbnh=132&tbnw=227&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:5,s:0,i:117 [cit.dne 9.11.2012]

Britská definice hluchoslepoty přijatá v roce 1995 [online] Dostupné na WWW: http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/definice-hluchoslepoty.php [cit.dne 3. 9.2012]

CHALUPA, J.: *Starověk* [online] Dostupné na WWW: http://znakovyjazyk.webnode.cz/news/strucna-historie-vzdelanosti-neslysicich1/ [cit.dne 25.11.2012]

HRUBÝ, J..: *Světu ticha nerozumíme* [online] Dostupné na WWW: http://www.muzes.cz/aktuality/tema/jaroslav-hruby-svetu-ticha-nerozumime-2/ [cit.dne 1.12.2012]

MÁZEROVÁ, R.: *Kultura komunity Neslyšících v České republice* [online] Dostupné na WWW: rss.archives.ceu.hu/archive/00001035/01/36.pdf [cit.dne 1.12.2012]

PÁNEK, P.: *První učitelé neslyšících* [online] Dostupné na WWW: http://ruce.cz/clanky/165-prvni-ucitele-neslysicich [cit.dne 2.12.2012]

HALADA, A.: *Od Sparty ke Komenskému* [online] Dostupné na WWW: http://www.muzes.cz/archiv/2011/listopad-2011-archiv/od-sparty-ke-komenskemu-2/ [cit.dne 6.12.2012]

DAVID, R.: *Deklarace* [online] Dostupné na WWW: http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-cloveka-a-obcana-60939/tmplid-560/ [cit.dne 7.12.2012]

BERKE, J.: *Profile of William C. Stokoe, Jr.* [online] Dostupné na WWW: http://deafness.about.com/od/signlanguage/p/stokoe.htm [cit.dne 7.12.2012]

HOUDKOVÁ, A.: *Letem tichým světem* [online] Dostupné na WWW: http://ruce.cz/clanky/785-letem-tichym-svetem) [cit.dne 17.11.2012]

Středisko rané péče Tamtam, *Kdo jsme* [online] Dostupné na WWW: http://www.tamtam-praha.cz/o_nas.php [cit.dne 22.12.2012]

Středisko rané péče Tamtam, *Cíle* [online] Dostupné na WWW: http://www.tamtam-olomouc.cz/cs/sluzby [cit.dne 23.12.2012]

Centra podpory integrace [online] Dostupné na WWW: http://www.apa.upol.cz/web/index.php/legislativa/spc-specialn-pedagogicka-centra [cit.dne 23.12.2012]

Příloha č. 2 k vyhlášce č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, *Standardní činnosti center*, [online] Dostupné na WWW: http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1 [cit.dne 23.12.2012]

Příspěvek na péči [online] Dostupné na WWW: http://www.tigeragency.cz/poradenstvi_3.php [cit.dne 25.12.2012]
Příspěvek na mobilitu [online] Dostupné na WWW: http://portal.mpsv.cz/soc/dzp/mobilita [cit.dne 26.12.2012]
Speciálně pedagogické centrum [online] Dostupné na WWW: http://www.ssplbc.cz/index.php?p=specialni-pedagogicke-centrum-pro-sluchove-postizene [cit.dne 27.12.2012]
Poslání a cíle ASNEP [online] Dostupné na WWW: http://www.asnep.cz/o-asociaci-asnep/ [cit.dne 28.12.2012]
FRPSP [online] Dostupné na WWW: http://www.frpsp.cz/cs-CZ/uvod.html [cit.dne 29.12.2012]
Bulletin Doteky [online] Dostupné na WWW: http://www.lorm.cz/cs/doteky/ [cit.dne 29.12.2012]
Pevnost, České centrum znakového jazyka, o.s. [online] Dostupné na WWW: http://www.pevnost.com/o_nas.html [cit.dne 29.12.2012]
Historický vývoj kompenzačních pomůcek [online] Dostupné na WWW: http://kochlear.cz/index.php?text=80-historicky-vyvoj-kompenzacnich-pomucek [cit.dne 31.12.2012]
Co je sluchadlo [online] Dostupné na WWW: http://www.prosluch.cz/sluchadla.php [cit.dne 1.1.2013]
PINKASOVÁ, E.: *Jak funguje digitální sluchadlo?* [online] Dostupné na WWW: http://www.ticho.cz/clankyz.php?key=579&limn=0&limc=0&sclkat=clanky&cclaut=&cclkat=&cclser=15&ccltem= [cit.dne 1.1.2013]
MACUROVÁ, A.: *Jazyk nejsou jen slova* [online]) Dostupné na WWW: http://ruce.cz/clanky/998-jazyk-nejsou-jen-slova [cit.dne 12.1.2013]
Vývoj jazyka [online] Dostupné na WWW: http://www.widex.cz/cs-cz/children/childrenandhearingloss/languagedevelopment/ [cit.dne 12.1.2013]
Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění v Brně [online] Dostupné na WWW: http://difa.jamu.cz/obory-a-ateliery/atelier-vychovne-dramatiky-neslysicich.html [cit.dne 19.1.2013]
APPN, o.s.: *Pracovní poradenství* [online] Dostupné na WWW: http://www.appn.cz/pracovni-poradenstvi [cit.dne 20.1.2013]

ČELEDOVÁ, L.: Optimální organizační uspořádání lékařské posudkové služby – vize nebo fikce? [online] Dostupné na WWW: casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/.../20120330115316963627.pdf [cit.dne 24.3.2013]

Citované právní normy a jiné předpisy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online] Dostupné na WWW: www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf, [cit.dne 24.12.2012, 25.12.2012]
Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online] Dostupné na WWW: http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1, [cit.dne 27.12.2012]
Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů [online] Dostupné na WWW: www.mpsv.cz/files/clanky/11911/zakon_329_2011.pdf [cit.dne 3.1.2013]
Vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením [online] Dostupné na WWW: www.mpsv.cz/files/clanky/11911/vyhlaska_388.pdf [cit.dne 3.1.2013]
Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod [online] Dostupné na WWW: http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html [cit.dne 15.1.2013]
Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online] Dostupné na WWW: http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf [cit.dne 15.1.2013]
Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti [online] Dostupné na WWW: http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zamestnanost/cast3.aspx, [cit.dne 20.1.2013]

Seznam obrázků

Obrázek 1: Maslowova pyramida [(online)] 19

Seznam tabulek

Tabulka 1: Hodnocení tíže sluchové vady podle AAOO 13
Tabulka 2: Nárok rodiče dítěte se sluchovým postižením na příspěvek od státu..... 55
Tabulka 3: Příspěvek na péči..... 56

Tabulka 4: Další instituce 57
Tabulka 5: Výčet dokladů, nutných k vyřízení příspěvku na péči 58
Tabulka 6: Kompenzační pomůcky 59
Tabulka 7: Platnost lékařské dokumentace 60
Tabulka 8: Sociální šetření v rodinném prostředí 61
Tabulka 9: Počet posouzených žádostí ve věci stupně závislosti (SZ) pro účely příspěvku na péči v letech 2007–2009 63
Tabulka 10: Srovnání sluchového postižení s ostatními druhy postižení 63
Tabulka 11: Raná péče 64
Tabulka 12: Graf vyhodnocení odpovědí 67

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kontakty na úřady práce [online] Dostupné na www: http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihomoravsky-kraj/verejna-sprava/s-prenesenou-pusobnosti/urady-prace/#o1 [cit.dne 16.3.2013]

Příloha č. 2: Dotazník – zpracování odpovědí dotázaných úředníků

Příloha č. 3: Příručka pro rodiče dětí se sluchovým postižením jako pomůcka při sociálním šetření – samostatná příloha

Příloha č. 1: Úřady práce v Jihomoravském kraji

Název ÚP	Sídlo - obec	Sídlo Ulice	Sídlo čp.	Elektronická adresa
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Blansko	Blansko	Vodní	1992/9	blansko@bk.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Boskovice	Boskovice	nám. Dr. Snětiny	2275/2	podatelna@bk.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Boskovice - Letovice	Letovice	Masarykovo náměstí	212/17	podatelna@bk.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Brno - Brno (Trnitá)	Brno	Křenová	111/25	posta@bm.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Brno (Královo Pole)	Brno	Palackého tř.	425/89	posta@bm.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Brno-město	Brno	Křenová	25/111	posta@bm.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Brno-venkov	Brno	Šujanovo náměstí	302/3	brnovenkov@bo.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Břeclav	Břeclav	Fintajslova	1976/7	uradprace@bv.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Bučovice	Bučovice	Sovětská	758	dip.bu@vy.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Hodonín	Hodonín	Lipová alej	3846/8	podatelna@ho.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Hustopeče	Hustopeče	Mrštíkova	118/9	posta.bvh@bv.mpsv.cz

Úřad práce - Kontaktní pracoviště Ivančice	Ivančice	Široká	401/16	
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Kyjov	Kyjov	třída Komenského	50/10	podatelna.ho@up.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Mikulov	Mikulov	Republikánské obrany	1584/1	posta.bvf@bv.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Mor. Krumlov	Moravský Krumlov	Zámecká	17	posta@zn.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Pohořelice	Pohořelice	Vídeňská	699	
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Rosice	Rosice	Tyršova	75	
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Slavkov u Brna	Slavkov u Brna	Koláčkovo náměstí	727	dip.sl@vy.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Tišnov	Tišnov	Ráboňova	117	
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Veselí nad Moravou	Veselí nad Moravou	tř. Masarykova	117	podatelna.ho@up.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Vyškov	Vyškov	Palánek	375/3a	posta@vy.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Znojmo	Znojmo	náměstí Svobody	2889/8	posta@zn.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Znojmo (Hrušovany nad Jevišovkou)	Hrušovany nad Jevišovkou	Znojemská	638	posta@zn.mpsv.cz

Úřad práce - Kontaktní pracoviště Znojmo (Vranov nad Dyjí)	Vranov nad Dyjí	Náměstí	19	posta@zn.mpsv.cz
Úřad práce - Kontaktní pracoviště Židlochovice	Židlochovice	Komenského	80	

Zdroj: MPSV 2008

Příloha č. 2: Zpracování odpovědí dotázaných úředníků

1. ***Na co mám jako rodič dítěte se sluchovým postižením nárok?***
    - Na příspěvek na péči, na mobilitu, na průkaz ZTP, na kompenzační pomůcky.
    - Na příspěvek na péči, na mobilitu, na průkaz ZTP.
    - Na mobilitu, na průkaz ZTP.
    - Na nic.
2. ***Jakou dostanu finanční podporu?***
    - 12.000 nebo až 15.000 Kč.
    - Nevím, zavolám nadřízeného.
    - Maximálně 3.000 Kč.
    - Ve věku dítěte 1 rok nedoporučujeme žádat o příspěvek, až po ukončení rodičovské dovolené.
3. ***Na jaké úřady nebo instituce ještě musím jít?***
    - Odborný lékař, pediatr.
    - Nevím.
    - Nikam.
4. ***Jaké doklady potřebuji k vyřízení žádosti?***
    - Občanský průkaz, rodný list svůj a dítěte, kartičku pojišťovny svou a dítěte.
    - Občanský průkaz a rodný list dítěte.
    - Nevím.
5. ***Má roční dítě se sluchovým postižením nárok na nějaké kompenzační pomůcky?***
    - Obraťte se na nějakou organizaci pro sluchově postižené, tam vám podají bližší informace.
    - Nevím.
    - Ne.
6. ***Jak staré mají být dokumenty od lékařů?***
    - Aktuální.
    - Maximálně rok.
    - Nevím, přineste, co máte.
7. ***Zajímá vás domácí zázemí dítěte? v případě, že ano, jak je budete kontrolovat?***

- Ano zajímá, kontrola osobní návštěvou v místě bydliště dítěte.
- Nevím.
- Ne.

8. ***Zohledňujete v nějaké oblasti osoby se sluchovým postižením oproti osobám s jinými druhy postižení?***
    - Ne, všechna postižení jsou posuzována podle stejných kritérií.
    - Nevím.
    - Ne, naopak, osoby se sluchovým postižením jsou soběstačnější než osoby s jiným druhem postižení.
9. ***Existuje nějaká organizace, která pomáhá rodinám dětí se sluchovým postižením?***
    - Ano.
    - Nevím.
    - Ne.